

Vabariigi Valitsuse 6. jaanuari 2011. a määrus nr 2
„Gümnaasiumi riiklik õppekava”

AINEVALDKOND „SOTSIAALAINED“
Gümnaasium

Sisukord

SISSEJUHATUS	6
1.1. Ainevaldkonna pädevus	6
1.2. Ainevaldkonna õppeained	7
1.3. Ainevaldkonna kirjeldus	7
1.4. Üldpädevuste kujundamine ainevaldkonna õppeainetes	9
1.5. Lõiming teiste valdkonnapädevuste ja ainevaldkondadega	11
1.6. Läbivad teemad	12
2. AJALUGU	14
2.1. Õppe- ja kasvatusesmärgid	14
2.2. Õppeaine kirjeldus	14
2.3. Gümnaasiumi õpitulemused	16
2.4. I kursus „Üldajalugu“	16
2.4.1. Antiikaeg	16
2.4.2. Keskaeg	17
2.4.3. Uusaeg	18
2.5. II kursus „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“	19
2.5.1. Esiaeg	19
2.5.2. Keskaeg	20
2.5.3. Üleminekuaeg keskajast uusaega	21
2.6. III kursus „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“	21
2.6.1. Rootsi aeg	21
2.6.2. Eesti XVIII sajandil	22
2.6.3. Eesti XIX sajandil ja XX sajandi algul	23
2.7. IV kursus „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“	24
2.7.1. Maailm Esimese maailmasõja eel	24
2.7.2. Esimene maailmasõda	24
2.7.3. Maailmasõdadevaheline aeg: demokraatia ja diktatuurid	25

2.7.4. Teine maailmasõda.....	25
2.8. V kursus „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“	26
2.8.1. Külma sõda	26
2.8.2. Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda	27
2.8.3. NSVL ja kommunistlik süsteem.....	27
2.8.4. Maailm sajandivahetusel	27
2.9. VI kursus „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm“	28
2.9.1. Eluolu ja kultuur	28
2.9.2. Sõja ja rahu küsimus.....	29
2.9.3. Inimsusevastased kuriteod	29
2.9.4. Muu maailm.....	30
3. VALIKKURSUSED	31
3.1. „Üldajalugu – maailma ajalugu: tsivilisatsioonid väljaspool Euroopat“	31
3.2. Õpitulemused ja õppesisu.....	31
3.2.1. Esiaeg ja tsivilisatsioonide teke	31
3.2.2. Egiptus.....	32
3.2.3. Mesopotaamia ja Ees-Aasia.....	32
3.2.4. Kreeta-Mükeene	33
3.2.5. India.....	33
3.2.6. Hiina	33
3.2.7. Ameerika	34
3.2.8. Araabia maad	34
3.2.9. Aafrika tsivilisatsioonid	34
3.3. „Üldajalugu – Euroopa maade ja Ameerika Ühendriikide ajalugu“	35
3.4. Õppetegevus	40
3.5. Füüsiline õpikeskkond.....	40
3.6. Hindamine	41
4. ÜHISKONNAÕPETUS	42
4.1. Õppe-eesmärgid	42

4.2. Õppeaine kirjeldus.....	42
4.3. Õpitulemused	46
4.4. I kursus „Ühiskonna areng ja demokraatia“	46
4.4.1. Ühiskond ja selle areng	46
4.4.2. Demokraatliku ühiskonna valitsemine ja kodanikuosalus	48
4.5. II kursus „Majandus ja majanduspoliitika“	49
4.5.1. Ühiskonna majandamine	49
4.5.2. Maailma areng ja maailmapoliitika	50
4.6. Õppetegevus	51
4.7. Füüsiline õpikeskkond.....	52
4.8. Hindamine	52
4.9. Valikkursus „Inimene ja õigus“	53
4.9.1. Gümnaasiumi õpitulemused	54
4.9.2. Õpitulemused ja õppesisu	55
4.10. Õppetegevus	58
4.11. Füüsiline õpikeskkond.....	59
4.12. Hindamine	59
5. INIMESEÕPETUS	61
5.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid.....	61
5.2. Õppeaine kirjeldus.....	61
5.3. Gümnaasiumi õpitulemused	62
5.4. Kursus „Perekonnaõpetus“	63
5.5. Füüsiline õpikeskkond.....	66
5.6. Hindamine	66
Valikkursus „Psühholoogia“	66
6. VALIKKURSUSED	75
Valikaine „Etikett“	75
6.3.1. Õppe-kasvatuseesmärgid	75
6.3.2. Õpitulemused	75

6.3.3. Õppesisu	76
6.3.4. Õppetegevus	77
6.3.5. Hindamine	77
6.4. Valikaine „Uurimistöö alused“	77
6.4.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid	77
6.4.2. Valikaine lühikirjeldus	77
6.4.3. Õpitulemused	79
6.4.4. Õppesisu	79
6.4.5. Õppetegevus	80
6.4.6. Nõuded õppetegevusele	80
6.4.7. Füüsiline õpikeskkond	81
6.4.8. Hindamine	81

SISSEJUHATUS

1.1. Ainevaldkonna pädevus

Sotsiaalne pädevus tähendab suutlikkust mõista inimühiskonna ajaloos ja nüüdisajal toimuvate ühiskondlike muutuste põhjuseid ja tagajärgi; tunda lihtsamaid sotsiaalteaduste uurimismeetodeid ja kasutada mõnda neist õppetöös ja igapäevases elus; luua tulevikutsenaariume ja -visioone mingis sotsiaalselt või personaalselt olulises valdkonnas; tunda ja austada inimõigusi ja demokraatiat, teadmisi kodanikuõigustest ning -vastutusest, nendega kooskõlas olevaid oskusi ja käitumist; ära tunda kultuurilisi eripärasid ja järgida üldtunnustatud käitumisreegleid; jätkuvalt huvituda oma rahva, kogukonna ja maailma arengust, kujundada oma arvamusi ning olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik.

Gümnaasiumi lõpetaja:

1. mõistab inimühiskonna ajaloos ja tänapäeval toimuvate ühiskondlike muutuste protsesse ning olulisemate sündmuste põhjuseid ja tagajärgi;
2. austab demokraatiat ning inimõigusi, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid ning on seadusekuulekas, teab kodanikuõigusi ja -kohustusi ning tunneb kodanikuvastutust;
3. on omandanud oma tulevikuvisiooni, kavandab seda ja tegutseb oma tulevikuplaanide täitumise nimel;
4. huvitub iseenda, oma rahva, kogukonna ja maailma arengust, kujundab oma arvamusi ning on aktiivne ja vastutustundlik kodanik;
5. tunneb mõningaid sotsiaalteaduste uurimismeetodeid ning kasutab neist mõnda õppetöös, seostades õpitut igapäevaeluga;
6. tunneb erinevate rahvaste kultuure, nende eripära ning suhtub lugupidavalt
 1. individuaalsetesse, kultuurilistesse ja maailmavaatelistesse erinevustesse, juhul kui need vaated pole inimsusevastased;
7. on omandanud teadmisi ja oskusi sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimestevahelistest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale toimimisele erinevates sotsiaalsetes kontekstides, väärtustades neid;
8. on omandanud teadmisi ja oskusi, mis toetavad tervikliku ning autonoomse inimese kujunemist, väärtustades positiivset suhtumist endasse ja teistesse.

1.2. Ainevaldkonna õppeained

Ainevaldkonda kuuluvad ajalugu, ühiskonnaõpetus, inimeseõpetus ja geograafia (inimgeograafia).

Ajalugu õpitakse 6 kohustuslikku kursust:

„Üldajalugu“

„Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“

„Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“

„Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“

„Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“

„Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm“

Valikkursused on „Üldajalugu – maailma ajalugu: tsivilisatsioonid väljaspool Euroopat“

„Üldajalugu – Euroopa maade ja Ameerika Ühendriikide ajalugu“

Ühiskonnaõpetust õpitakse 2 kohustuslikku kursust. „Ühiskonna areng ja demokraatia“ ja

„Majandus ja maailmapoliitika“

Valikkursus on „Inimene ja õigus“

Inimeseõpetust õpitakse kohustusliku kursuseks „Perekonnaõpetus“ ja valikkursuseks on

„Psühholoogia“.

Sotsiaalainete valikkursused on „Etikett“ ja „Uurimistöö alused“

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete õppimine aitab kaasa erinevates õppeainetes õpitava tervikuks sidumisele ja tervikpildi kujunemisele ühiskonnast ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste alusel toimuvat arengut.

Sotsiaalainete vahendusel kujuneb võime näha ühiskonna arengus põhjuslikke jm seoseid ning teha teadlikke valikuid seonduvalt iseenda ja sotsiaalse keskkonnaga, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest, ning toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikmena ja isiksusena.

Valdkonna üldeesmärk on toetada õpilaste kujunemist isiksusteks, kes:

1. on omandanud adekvaatse enesehinnangu ning teadmised, oskused ja hoiakud, mis toetavad tervikliku, autonoomse ja terviseteadliku inimese kujunemist;

2. on omandanud tervikliku arusaama ühiskonnas esinevatest nähtustest ja protsessidest ning nende seostest ja vastastikusest mõjust;
3. mõistavad kultuurilise mitmekesisuse ja demokraatia tähtsust ning jätkusuutliku arengu vajalikkust, aktsepteerides erinevusi;
4. hindavad üldinimlikke väärtusi, nagu vabadus, inimväärikus, võrdõiguslikkus, ausus, hoolivus, sallivus, vastutustunne, õiglus, isamaalisus ning lugupidamine enda, teiste ja keskkonna vastu.

Ainevaldkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks ennast teostavaks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest, kes näeb ja mõistab ühiskonnas toimuvat ning on omandanud oskuse ja valmiduse sekkuda ühiskonnaellu ning selles osaleda. Ainevaldkonna integratsioonitsentriteks on nii teemad, mõisted kui ka meetodid.

Ajalooõpetuse eesmärk on kujundada õpilasi, kes on suutelised analüüsima ja mõistma maailma, milles nad elavad, ning tunnevad asjaolusid ja sündmusi, mis seda maailma on kujundanud. Ajaloõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks vajalikke teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ja kultuuripärandist ning erinevatest väärtussüsteemidest. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ja tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Inimeseõpetuse üldeesmärk on aidata kaasa õpilaste sotsiaalses elus vajalike toimetulekuoskuste arengule, mille elluviimiseks kujundatakse õpilastes terviklikku isiksust, sotsiaalset kompetentsust, terviseteadlikkust ning üldinimlikke väärtusi, nagu ausus, hoolivus, sallivus, vastutustunne ja õiglus.

Lähtuvalt inimeseõpetuse üldeesmärgist keskendutakse gümnaasiumis sellele, et toetada iseseisva, ennast analüüsiva, endaga toimetuleva, teisi arvestava ja aktsepteeriva ning ennast ja teisi väärtustava inimese kujunemist seoses perekonnaõpetuse ja psühholoogia kursuses omandatavate teadmiste, oskuste ning hoiakutega.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased sotsiaalse kirjaoskuse: teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine eesmärk on luua eeldused kodanikuidentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevdamiseks, aktiivse kodaniku kujunemiseks, toetada dialoogivalmiduse ja respekti kujunemist maailma erinevalt mõistvate inimeste vahel, samuti õpilase enese teadlikkust maailmavaatelistes küsimustes.

Geograafiat õppides omandavad õpilased arusaamise looduses ja ühiskonnas esinevatest nähtustest ja protsessidest, nende ruumilisest levikust ning vastastikustest seostest. Seejuures arenevad õpilaste probleemilahendamise ja uurimuslikud oskused. Geograafiat õppides kujunevad õpilaste säästlikku eluviisi, keskkonda ning kultuurilist mitmekesisust väärtustavad hoiakud, mis aitavad kujundada aktiivset kodanikku.

Sotsiaalvaldkonna õppeainete kaudu õpitakse tundma ja järgima ühiskonnas kehtivaid väärtusi, norme ning reegleid. Omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vahelistest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ning toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ja ühiskonnas. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse alus maailmavaatelise mitmekesisuse arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega.

1.4. Üldpädevuste kujundamine ainevaldkonna õppeainetes

Väärtuspädevuse kujundamist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Näiteks toetavad ajalugu, ühiskonnaõpetus ja geograafia suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja jätkusuutliku arengu põhiväärtusi ning juhendada nendest oma tegutsemises, samuti lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistesse. Inimeseõpetus toetab väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist ning oma valikute põhjendamist, enda heaolu kõrval ka teiste arvestamist. Oskust seista vastu keskket normide rikkumisele kujundab ühiskonnaõpetus.

Enesemääratluspädevuse kujundamisel on oluline roll kõigil valdkonna õppeainetel, et õpilane suudaks mõista ja hinnata iseennast; hinnata oma nõrku ja tugevaid külgi; järgida terveid eluviise; lahendada iseendaga, oma vaimse ja füüsilise tervisega seonduvaid ning inimsuhetes tekkivaid probleeme – peamine toetaja on inimeseõpetus ning rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujundajana ka teised valdkonna õppeained.

Õpipädevust toetatakse oskuste kujundamise kaudu. Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise planeerimist ning kuidas kasutada õpitut erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.

Suhtluspädevuse kujundamisel on oluline roll kõigil valdkonna õppeainetel. Suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ning väljendusrikast keelt taotlevad kõik valdkonna õppeained.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus. Sotsiaalainete õppimine eeldab suutlikkust analüüsida erineval kujul esitatud statistilisi andmeid (graafikuid, tabelleid, diagramme) ning teha nende põhjal järeldusi, kasutada matemaatilisi sümboleid ja meetodeid 101 erinevaid ülesandeid lahendades (nt ajaarvamist ja ressursse plaanides) ning tulemuse tõesust kontrollides. Seda toetavad õppetegevuse kaudu kõik valdkonna õppeained. Sotsiaallaineid õppides tutvutakse tehnika ja tootmise arengu seostega ühiskonna muutumise vältel; õpitakse hindama tehnoloogia rakendamisega kaasnevaid võimalusi ja ohte; mõistma tehnoloogia nüüdisaegseid arengusuundi ning tehnoloogia ja teaduse omavahelisi seoseid; rakendama tänapäevast tehnoloogiat tõhusalt ning eetiliselt oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonda kujundades; kasutama tehnovahendeid eesmärgipäraselt ning säästlikult, järgides seejuures ohutuse ja autoriõiguste kaitse nõudeid. Koolis kujundatakse matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalast pädevust läbi järgnevate ürituste: loov- ja praktilised tööd.

Ettevõtlikkuspädevuse peamine kujundaja on ühiskonnaõpetus, kuid ka teised valdkonna õppeained. Õpitakse nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, seadma eesmärgi, genereerima ideid ja neid teostama; õpitakse initsiatiivikust ja vastutust, tegema koostööd eesmärkide teostamiseks; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse valima sobivaid ja loovaid meetodeid, et teostada ideid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ning ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.

Digipädevus. Kõikides sotsiaalainetes arendatakse digipädevust õppides läbi erinevate veebikeskkondade. Õpitakse leidma usaldusväärset informatsiooni ning kasutama erinevaid andmebaase. Analüüsitakse ja võrreldakse leitud teaduslikke andmeid ning nende põhjal tegema järeldusi ja kokkuvõtteid. Saadud teavet rakendatakse ühiskonna probleemide üle arutledes ja arvamust avaldades. Õpilane oskab korrektselt viidata ja tuua välja kasutatud allikate loetelu (vastavalt kooli õppekavas sätestatud nõuetele). Õpilane omab ülevaadet ning valdab vajaminevaid e-teenuseid. Arendatakse teadlikkust, kuidas väljendada end erinevates suhtluskeskkondades, silmas

pidades internetiturvalisust ning üldtuntud käitumisnorme. Digipädevust arendades on oluline suurendada teadlikkust digivahendite rakendamisega kaasnevatest terviseriskidest.

1.5. Lõiming teiste valdkonnapädevuste ja ainevaldkondadega

Sotsiaalsed on teiste ainevaldkondadega seotud valdkonnapädevuste kujundamise kaudu.

Suhtluspädevus – suutlikkus väljendada ennast selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult, lugeda ja mõista erinevaid tekste; kasutada kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili ning ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt, järgida õigekeelsusnõudeid. Lisaks tähtsustuvad teksti kriitilise analüüsi oskus, meediakirjaoskus, info hankimine ja selle kriitiline hindamine, tööde vormistamine ning autoriõiguse kaitse.

Võõrkeeltepädevus – teadmised erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest, oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevuste mõistmine ning lugupidamine teiste keelte ja kultuuride vastu; suhtlemine mitmekultuurilises ühiskonnas; võõrkeeleoskus.

Matemaatikapädevus – ajaarvamine; ressurside planeerimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme püstitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuste tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust kui analüüsimeetodit.

Loodusteaduslik pädevus – geograafilise asendi ja looduskeskkonna mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus, säästlik tarbimine, üleilmastumine, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamise, mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku, sh loodushoidliku eluviisi väärtustamine.

Tehnoloogiline pädevus – ametid ja elukutsed erinevates ühiskondades, tehnika ja tootmise arengu seos muutustega ühiskonnas; tööturg, kutsesuunitlus ja karjääri planeerimine; oskus hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevaid võimalusi ja ohte; mõista tehnoloogia nüüdisaegseid arengutrende ning tehnoloogia ja teaduse omavahelisi seoseid; rakendada tänapäevaseid tehnoloogiaid tõhusalt ja eetiliselt oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonna kujundamisel; kasutada tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt ning säästlikult, järgides seejuures ohutuse ja intellektuaalomandi kaitse nõudeid.

Kunstipädevus – Eesti, Euroopa ja erinevate maailma rahvaste kultuuri teemade käsitlemine ja kultuuriloomingu väärtustamine, iluhinnangute muutumine ajas; esteetiline areng ja eneseteostus, rahvakultuur, loominguline eneseväljendusoskus.

Kehakultuuripädevus – suutlikkus mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana erinevatel ajastutel, meditsiinisaaavutuste rolli ühiskonna arengus; arendada sallivat suhtumist kaaslastesse ning järgida ausa koostöö põhimõtteid.

1.6. Läbivad teemad

Lõiming läbivate teemadega realiseerub kõigis valdkonna õppeainetes nii eesmärkide, õpitulemuste kui ka õppesisu tasandil.

Läbiv teema „*Elukestev õpe ja karjääri planeerimine*“ – inimeste erinevate tegevusalade areng eri ajajärkudel, majanduslikud protsessid ühiskonnas ning nende mõju inimtegevusele; elukestva õppe väärtustamine ning koostööoskuse kujundamine erinevate õpitegevuste, sh õppekäikude kaudu, mis toetavad kokkupuudet erinevate elukutsetega; töösuhteid käsitlevad õigusaktid.

Läbiv teema „*Keskkond ja jätkusuutlik areng*“ – keskkonna kui terviku väärtustamine, inimtegevuse mõju keskkonna arengule ja keskkonnaprobleemide lahendamisele, inimkonna kultuurilise, sotsiaalse, majandusliku, tehnoloogilise ja inimarengu erinevate tunnuste vastastikuse seotuse mõistmine, inimtegevusega kaasnevad riskid; isiklike seisukohtade kujundamine keskkonnaküsimustes, sotsiaalse aktiivsuse olulisus.

Läbiv teema „*Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus*“ – demokraatliku ühiselu korraldamise väärtustamine, koostööoskus, algatusvõime toetamine ja vabatahtlikkusel põhineva tegutsemise väärtustamine; ettevõtlikkuse ja kodanikualgatuse roll ühiskonnas.

Läbiv teema „*Kultuuriline identiteet*“ – roll kultuuri kandjana, edasiviijana ja kultuuride vahendajana; kultuuridevahelise suhtlemise ja koostöö tähtsuse mõistmine; osalemine kultuuridevahelises kommunikatsioonis; sallivuse, oma kultuuri ja teiste kultuuride pärandi väärtustamine, diskrimineerimise taunimine; mineviku ja tänapäeva ühiskondade kultuurilise mitmekesisuse teadvustamine ning tunnustamine.

Läbiv teema „*Teabekeskond*“ – oma teabevajaduste määramine ja sobiva teabe leidmine; kriitilise teabeotsingu ja -analüüsi oskuste arendamine; meedia toimimise ja mõju teadvustamine; avalikus ruumis (sh teabekeskonnas) kehtivate reeglite tundmine ning autoriõiguste kaitse järgimine.

Läbiv teema „*Tehnoloogia ja innovatsioon*“ – tehnoloogiliste uuenduste mõju inimeste töö- ja eluviisile, elukvaliteedile ning keskkonnale nii tänapäeval kui ka minevikus; tehnoloogiate toimimise ja arengusuundade tundmine erinevates eluvaldkondades; tehnoloogiliste, majanduslike, sotsiaalsete ning kultuuriliste uuenduste vastastikused mõjud; tehnoloogilise arengu positiivsed ja negatiivsed mõjud ning tehnoloogia arengu ja selle kasutamise eetilised küsimused; info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) kasutamine eluliste probleemide lahendamiseks ning oma õppimise ja töö tõhustamiseks.

Läbiv teema „*Tervis ja ohutus*“ – käitumisviiside ohutustaseme ning lühi- ja pikaajaliste tagajärgede analüüsimine tervise ja turvalisuse seisukohalt; alkoholi ja tubaka, keskkonna ja ühiskonna (sh eakaaslaste) mõju analüüsimine tervisele ning ohutusalaste otsuste langetamisele.

Läbiv teema „*Väärtused ja kõlblus*“ – väärtuste ja kõlbeliste normide analüüsimine; erinevate väärtussüsteemide ning nende seoste tundmine ajaloolis-kultuurilises kontekstis, religiooni ja maailmavaatega seoses; isiklike väärtushoiakute ja kõlbeliste tõekspidamiste refleksioon; erinevate vaadete ja seisukohtade arvestamine oma tegevust planeerides; mitmekesisuse kui ühiskonna rikkuse ja arengu tingimuse väärtustamine.

2. AJALUGU

2.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi ajalooõpetusega taotletakse, et õpilane:

1. tunneb huvi mineviku vastu ja teadvustab enda võimalusi mineviku uurijana ning ajaloos osalejana, määratleb end oma rahva liikmena, eurooplasena ja maailmakodanikuna;
2. tunneb ajalugu ajastut iseloomustavate sündmuste, protsesside, vaimulaadi ja isikute kaudu;
3. mõistab ajaloosündmuste ja protsesside põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse, järjepidevuse olemust ning erineva tõlgendamise põhjusi, võtab oma seisukohti kujundades arvesse ajastu konteksti;
4. väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning mõistab seda ühiskonna rikkuse ja arengu eeldusena, teadvustab oma võimalusi kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana;
5. leiab ja analüüsib kriitiliselt ajalooteavet sisaldavat infot, hindab allikate usaldusväärsust ning kasutab erinevaid teabeallikaid eesmärgipäraselt;
6. mõistab ja tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma seisukohta, analüüsib ja hindab oma tegevust ning näeb ja korrigeerib oma eksimusi;
7. teab ja kasutab kontekstis ajaloo põhimõisteid ning eristab ajaloofakti tõlgendusest ja arvamusest;
8. tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike, infokanaleid ja IKT vahendeid, väljendab oma teadmisi ja oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kaitseb argumenteeritult oma seisukohta.

2.2. Õppeaine kirjeldus

Ajalooõpetus aitab õpilasel omandada kultuuriruumis ja ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi ning teadvustada ja analüüsida minevikunähtuste muutlikkust, tõlgendatavust, omavahelisi seoseid ning seoseid tänapäevaga. Käsitletakse inimeste igapäevaelu ja maailmapilti, ühiskonna, kultuuri ja mõtteviisi, sh väärtushinnangute muutumist ning ajaloolisi isikuid ja sündmusi nii enda kui ka teiste vaatenurgast lähtuvalt.

Gümnaasiumi ajalooõpetuse kursuste järjekord on kronoloogilis-temaatiline, st ajaloolisi probleeme käsitletakse kronoloogilist järgnevust silmas pidades. Gümnaasiumi algul ei ole õpilastele jõukohane temaatiliseks käsitlemiseks vajalik ajaliselt ja kultuuriliselt kaugemate valdkondade vaheliste seoste loomise ning nägemise oskus. Temaatilise käsitleteni jõutakse gümnaasiumi lõpul lähiajaloo III kursusega, mida õppides saab õppiija toetuda varem omandatule. Ainesisus, suurte

teemablokkide sees võib rakendada võrdluse ja üldistuse tegemiseks temaatilist käsitlust kõigis kursustes.

Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Erinevaid teemasid õppides võib rõhk olla kõigil võrdselt või mõnel nimetatutest.

Gümnaasiumi ajalooõpetuses tähtsustatakse probleemikeskset käsitlust, analüüsides hinnanguid ja tõlgendusi erinevast seisukohast lähtuvalt. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ning ajalooürija seisukohast, kujundatakse kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse, võrreldakse ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikates ning hinnatakse allikate usaldusväärsust.

Ajalooõpetuses väärtustatakse kultuurilist mitmekesisust ning kujundatakse mõistmist, et mitmekesisus on ühiskonna rikkus ja arengu tingimus. Teadvustatakse õppija rolli kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana. Ajalooõpetus toetab õppija enesemääratluse kujunemist ja võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes.

Õppijat suunatakse arutluse ja analüüsi kaudu looma seoseid ja tegema järeldusi, kujundama isiklikku suhtumist ning põhjendama seda argumenteeritult. Kriitilise mõtlemise kujundamiseks käsitletakse erinevaid allikaid jt õppetekste, mis annavad ajaloosündmustele hinnangu erinevast seisukohast lähtuvalt. Ajalooprobleemide analüüsimise kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriline identiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse, areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajalooteadvus.

Ajaloo mõistmisele aitavad kaasa ekskursioonid, õppekäigud, ajaloo- ja ilukirjandus, teater ja kino, meedia, internet, erinevad inimesed ning paigad. Selle kogemuse ühendamisel koolis õpituga kujuneb õpilasel järk-järgult välja arusaam ajaloost. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline integratsioon ning lähedaste teemade käsitlemine erinevatest aspektidest lähtuvalt.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse erinevaid oskusi:

1. ajas orienteerumise oskus; oskus leida, analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada ajaloolise keskkonna kujunemist;
2. ajalooalaste mõistete tundmine ja kontekstis kasutamine; oskussõnavara laienemine;
3. ajalooalaste küsimuste esitamine ning neile vastates erinevate lahenduste pakkumine;
4. funktsionaalne kirjaoskus, kriitiline mõtlemine, arutlusoskus, järelduste tegemine ja seoste loomine ning oma seisukoha kujundamine ja põhjendamine;
5. empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades, koostöö- ja konfliktilahendusoskus;

6. allikaanalüüs ja töö ajalookaardiga, info leidmine erinevatest teabeallikatest, selle kasutamine, kriitiline hindamine ja analüüsimine, allika usaldusväärsuse hindamine;
7. suuline ja kirjalik eneseväljendus, referaadi ja ajalooalase uurimistöö koostamine, IKT vahendite kasutamine info hankimiseks ning oma töötulemuste esitlemiseks.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning see toimub erinevate õppeteemade läbimise kaudu. Oskuse eeldatavat saavutustaset kirjeldatakse gümnaasiumi lõpul õpitulemustena.

2.3. Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

1. tunneb ajalooliste ajastute iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi, Eesti ajaloo seoseid Euroopa ja maailma ajalooga, mõistab ajaloolise arengu järjepidevust ning ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi;
2. tunneb maailma olulisemaid kultuurisaavutusi ja mõistab kultuuri järjepidevust, väärtustab kultuurilist mitmekesisust, teadvustab kultuuri rolli enesemääratlemises ning oma rolli kultuuri kandjana ja kultuuripärandi säilitajana;
3. võrdleb ning analüüsib poliitilisi, ühiskondlikke, olmelisi ja/või kultuurilisi arengusuundi ja probleeme, kirjeldab ideoloogiliste ning tehnoloogiliste muutuste mõju inimeste eluviisile ja väärtushinnangutele, võrdleb suurriikide mõju maailma majandusele ning poliitikale eri ajastutel, analüüsib riikidevahelist koostööd ja konfliktide lahendamise viise;
4. leiab, selekteerib, refereerib ja analüüsib kriitiliselt infot, erinevaid teabeallikaid, sh ajalookaarte ja seisukohti, hindab allika või käsitluse usaldusväärsust, eristab fakti arvamusest; selgitab sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjuseid;
5. kasutab ajaloolist sõnavara, erinevaid õpivõtteid, korrigeerib oma eksimusi, koostab referaate ja uurimusi, kirjutab arutlusi, osaleb diskussioonis, töötab kaardiga, väljendab oma teadmisi ja oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kasutab IKT vahendeid;
6. suudab rekonstrueerida minevikus elanud inimeste elu, vaadeldes maailma nende pilgu läbi ning võttes arvesse ajastu eripära.

2.4. I kursus „Üldajalugu“

2.4.1. Antiikaeg

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost antiikaja näidete põhjal;

2. selgitab antiiktsivilisatsioonide tähtsust maailma ajaloos antiikaja näidete põhjal ning mõistab antiigipärandi olulisust tänapäeval;
3. tunneb ning võrdleb demokraatliku ja aristokraatliku linnriigi, Rooma vabariigi ja keisririigi toimimise põhimõtteid;
4. iseloomustab religiooni ja mütoloogia osa antiikaja inimese maailmapildis ning kristluse tekkelugu ja kujunemist riigiusuks;
5. iseloomustab näidete abil antiikkultuuri saavutusi, toob esile seosed antiikkultuuri ja Euroopa kultuuri kujunemise vahel, töötab ajastut iseloomustavate allikatega ning hindab neid kriitiliselt;
6. näitab kaardil Kreeka linnriike ja hellenistliku kultuuri levikuala ning Rooma riigi laienemist;
7. teab, kes olid Homeros, Herodotos, Sokrates, Platon, Aristoteles, Perikles, Aleksander Suur, Romulus, Caesar, Augustus, Constantinus Suur, Jeesus ja Paulus, ning iseloomustab nende tegevust;
8. teab ja kasutab kontekstis mõisteid *polis*, *aristokraatia*, *türannia*, *demokraatia*, *hellen*, *barbar*, *kodanik*, *senat*, *konsul*, *vabariik*, *keisririik*, *patriits*, *plebei*, *Piibel*, *Vana Testament*, *Uus Testament*, *Rooma õigus*.

2.4.1.1. Õppesisu

Kreeka linnriigid: valitsemine, kodanikkond, eluolu. Sparta ja Ateena.

Hellenid ja barbarid: hellenite kasvatus, haridus ja igapäevaelu.

Kreeka kultuur: mütoloogia ja religioon. Homerose eeposed. Ajalookirjutuse algus. Kõnekunst.

Teater. Filosoofia: Sokrates, Platon, Aristoteles. Olümpiamängud.

Makedoonia tõus ja hellenism: Aleksander Suur.

Rooma riigi teke.

Rooma vabariik ja selle korraldus.

Rooma tõus suurriigiks: armee. Caesar. Keisrivõimu kehtestamine: Augustus. Lääne-Rooma ja Ida-Rooma.

Rooma ühiskond ja eluolu: perekond, kasvatus ja haridus. Rooma õigus. Rooma kui antiikaja suurlinn. Ehituskunst.

Religioon: ristiusu teke ja levik ning tõus riigiusuks.

Antiiktsivilisatsioonide saavutused ja tähtsus maailma ajaloos.

2.4.2. Keskaeg

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost keskaja kontekstis;

2. iseloomustab keskaja ühiskonda ja eluolu ning analüüsib kriitiliselt keskaja erinevaid teabeallikaid;
3. iseloomustab kiriku osa keskaja ühiskonnas ja kultuuris ning inimeste mõttemaailma kujundajana;
4. teab linnade tekkimise põhjusi ja iseloomustab, kuidas funktsioneeris linnaühiskond,
5. iseloomustab islami teket ja levikut ning väärtustab islami kultuuripärandit;
6. teab ristisõdade põhjusi ja tulemusi ning mõju kultuurile ja väärtushinnangutele;
7. iseloomustab keskaegsete ülikoolide tegevust;
8. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *kirik, klooster, vaimulikud ordud, ketserlus, inkvisitsioon, ristisõjad, läänikord, naturaalmajandus, raad, tsunft, gild, Hansa Liit, skolastika, koraan*;
9. teab, kes olid Muhamed, Karl Suur, Innocentius III ja Aquino Thomas, ning iseloomustab nende tegevust.

2.4.2.1. Öppesisu

Rahvasterändamine ja Lääne-Rooma riigi langus.

Frangi riik: Karl Suur. Lääne-Euroopa riikide teke.

Ühiskond ja eluolu: läänikord. Feodaalide ja talurahva eluolu. Rüütlikultuur. Linnaühiskond: kaubandus, käsitöö, valitsemine.

Islami teke ja levik: Muhamed. Koraan.

Ilmalik võim ja vaimulik autoriteet: keisrivõim ja paavstlus. Religiooni dominantsus. Vaimulikud ordud. Ketserlus.

Ristisõjad.

Ülikoolid ja skolastika.

2.4.3. Uusaeg

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemusliku seose ning väärtushinnangute muutumist uusajal;
2. iseloomustab uut maailmapilti ning selgitab renessansi, maadeavastuste ja reformatsiooni osa selle kujunemisel; analüüsib kriitiliselt erinevaid teabeallikaid;
3. teab, mis mõju avaldasid Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni reformid Euroopale;
4. iseloomustab industriaalühiskonda ning analüüsib selle mõju inimeste igapäevaelule;
5. näitab ja analüüsib uusajal toimunud muutusi Euroopa poliitilisel kaardil;
6. tunneb teaduse ja tehnika arengu põhijooni ning tähtsamaid saavutusi uusajal;

7. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *renessanss, humanism, reformatsioon, absolutism, parlamentarism, valgustus, revolutsioon, reform, kapitalism, kolonialism, monopol, urbaniseerumine, sotsialism*;
8. teab, kes olid Leonardo da Vinci, Christoph Kolumbus, Fernão de Magalhães, Martin Luther, Louis XIV, Voltaire, George Washington, Napoleon, Karl Marx ja Otto von Bismarck, ning iseloomustab nende tegevust.

2.4.3.1. Õppesisu

Uue maailmapildi kujunemine: renessanss ja humanism, maadeavastuste mõjud ja tagajärjed, reformatsioon ja vastureformatsioon.

Absolutism ja parlamentarism: poliitiline kaart uusaja alguses. Absolutism Prantsusmaal, parlamentarismi kujunemine ja kindlustumine Inglismaal. Ameerika Ühendriikide iseseisvumine. Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade mõju Euroopale: valgustus. Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni sõjad, nende mõju Euroopale. Viini kongress. Rahvusluse tõus ja rahvusriikide teke. Industriaalühiskond: tööstuslik pööre, industriaalühiskonna iseloomulikud tunnused, masstootmine ja monopolid. Maailmamajandus, teaduse ja tehnoloogia areng uusajal.

2.5. II kursus „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“

2.5.1. Esiaeg

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. teab ja iseloomustab tähtsamaid Eesti esiaja perioode inimeste tegevusalade ning eluolu muutuste alusel; tõlgendab muististe alusel inimeste eluolu ja ühiskondlikku korraldust ning uskumusi ja vaimulaadi;
2. iseloomustab esiaja eestlaste suhteid naaberrahvastega ning vastastikuseid mõjutusi;
3. iseloomustab Eesti halduskorraldust ja majanduslikku arengut esiaja lõpul;
4. seletab ja kasutab kontekstis mõisted *arheoloogiline kultuur, muistis, muinaslinnus, kalme, maakond, kihelkond, malev, animism*.

2.5.1.1. Õppesisu

Üldajalooline taust

Antropogeneesi põhijärgud. Inimasustuse levik maailmas. Jääaeg ja selle taandumine. Inimasutuse algus Euraasia põhjaosas.

I. Tähtsamad arheoloogilised kultuurid

Muinasaja allikad ja nende uurimine.

Kiviaja kultuurid Eestis: Kunda kultuur, kammkeraamika kultuur, nõorkeraamika ehk venekirveste kultuur – elanike peamised tegevusalad ning kultuuri iseloomustavad muistised.

Metalliaeg. Pronksiaeg. Asva kultuur. Rauaaeg. Põlispõllundus, kalmed, linnused.

II. Eesti esiaja lõpul

Suhted naabritega: idaslaavlased, balti hõimud, viikingid. Rahvusvaheliste kaubateede kujunemine ja Eesti.

Eesti ühiskond esiaja lõpul: sotsiaalne kihistumine. Maakonnad ja kihelkonnad. Linnused. Külad ja elamud.

Muinasusund ja ristiusu levik Eestis. Muinasusundi seos loodusega. Vanimad teated ristiusu levikust Eestis.

2.5.2. Keskaeg

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. analüüsib Balti ristiõja põhjusi, käiku ja tulemusi erinevate osaliste vaatenurgast;
2. tunneb muutusi Vana-Liivimaa riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil; iseloomustab suhteid naaberriikidega;
3. analüüsib Jüriöö ülestõusu tähtsust ja tähendust ajaloolise narratiivina;
4. iseloomustab Eesti keskaja ühiskonda: läänikord, talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, käsitöö ja kaubandus, eluolu linnades; loob seoseid Eesti ja Euroopa ajaloo vahel keskajal;
5. iseloomustab Eesti keskaja kultuuri põhijooni ning mõistab ristiusu mõju Eesti kultuurile, vaimuelule ja väärtushinnangute muutumisele; mõistab kultuurilist järjepidevust;
6. analüüsib kriitiliselt keskaja kroonikaid ja teisi teabetekste;
7. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Vana-Liivimaa*, *Liivi Ordu*, *vasallkond*, *mõis*, *teoorjus*, *sunnisnaisus*, *adramaa*;
8. teab, kes olid Lembitu, Kaupo, piiskop Albert ja kroonik Henrik, ning iseloomustab nende tegevust.

2.5.2.1. Õppesisu

Üldajalooline taust

Paavsti võim ja hegemonistlikud taotlused: ristiõdade põhjused ja peasuunad. Läänemere maade ristiusustamine. Keskaegne kolonisatsioon. Lääne-Euroopa ühiskonna eeskuju Eesti keskaja ühiskonna kujunemisel.

Muistne vabadusvõitlus: Balti ristiõdade põhjused. Muistse vabadusvõitluse käik. Eestlaste lüüasaamise põhjused ja tagajärjed. Henriku Liivimaa kroonika ajalooallikana.

Vana-Liivimaa riigid: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Seisused. Maapäev. Vana-Liivimaa riikide omavahelised suhted ja suhted naabritega. Jüriöö ülestõus, selle põhjused ja tagajärjed. Keskaja ühiskond Eestis: läänikorraldus. Mõisate rajamine. Sunnismaisuse ja teoorjuse kujunemine. Keskaegsed linnad Eestis: linnade valitsemine. Käsitöö, kaubandus, Hansa Liit. Gildid ja tsunftid. Eluolu linnas. Kirik ja kultuur: vaimulikud ordud ja kloostrid. Arhitektuur.

2.5.3. Üleminekuaeg keskajast uusaega

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. iseloomustab rahvusvahelisi suhteid Läänemere piirkonnas 16. sajandil; võrdleb suurriikide mõju Läänemere piirkonnas 16. sajandil;
2. selgitab Liivi sõja eellugu, käiku ja tulemusi; analüüsib ning hindab allikate alusel sõja osaliste tegevust;
3. teab muutusi riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil sõdade ajal;
4. iseloomustab reformatsiooni mõju ja tähtsust eesti kultuuriloos; analüüsib muutusi mentaliteedis ning vaimuelus;
5. teab, kes olid Balthasar Russow, Ivan IV ja Wolter von Plettenberg, ning iseloomustab nende tegevust.

2.5.3.1. Õppesisu

Üldajalooline taust

Tugeva keskvõimuga riikide kujunemine Läänemere regioonis.

Reformatsioon Eestis: haridusolud. Eestikeelse trükisõna algus.

Liivi sõda: Vana-Liivimaa asend Läänemere regioonis. Liivi sõja eellugu, käik ja tulemused.

Eesti kolme kuningriigi valduses: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Vastureformatsioon.

Kultuuri areng: Balthasar Russowi kroonika ajalooallikana. Reformatsiooni ja vastureformatsiooni mõju vaimuelule.

2.6. III kursus „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“

2.6.1. Rootsi aeg

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. teab, kuidas toimus Rootsi võimu järkjärguline kehtestamine kogu Eesti alal;
2. iseloomustab Rootsi poliitikat Eesti- ja Liivimaal ning annab sellele allikate ja teabetekstide põhjal hinnangu; hindab allikate usaldusväärsust;

3. iseloomustab talurahva õigusliku ja majandusliku olukorra muutumist Rootsi ajal;
4. mõistab luterluse mõju ja Rootsi aja tähtsust eesti kultuuri ja hariduse arengus, ajaloos ning tänapäeval;
5. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *rüütelkond*, *reduktsioon*, *vakuraamat*, *piiblikonverentsid*, *Vastne Testament*, *Academia Gustaviana*;
6. teab, kes olid Bengt Gottfried Forselius, Gustav II Adolf, Johan Skytte ja Karl XI, ning iseloomustab nende tegevust.

2.6.1.1. Õppesisu

Üldajalooline taust

Rootsi suurriigi ajastu.

Rootsi keskvõim ja baltisaksa aadel.

Majanduslik areng: talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Reduktsioon ja selle tulemused. Manufaktuuride teke. Kaubandus.

Vaimuelu ja kultuur: luterlus riigiusuna. Esimesed gümnaasiumid. Ülikooli asutamine Tartus.

Rahvaharidus. Eestikeelse kirjasõna levik.

2.6.2. Eesti XVIII sajandil

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. selgitab Põhjasõja põhjusi, tulemusi ja mõju;
2. iseloomustab Balti erikorda ning selle mõju Eesti arengule;
3. analüüsib allikate ja teabetekstide alusel talurahva majandusliku olukorra ning õigusliku seisundi muutumist;
4. analüüsib rahvastikuprotsesse mõjutanud tingimusi;
5. analüüsib Euroopa valgustusideede mõju eesti vaimuelule;
6. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *balti erikord*, *restitutsioon*, *asehalduskord*, *vennastekogud*;
7. teab, kes olid Karl XII, Peeter I, Katariina II, Anton Thor Helle ja August Wilhelm Hupel, ning iseloomustab nende tegevust.

2.6.2.1. Õppesisu

Üldajalooline taust

Venemaa euroopastumine XVIII sajandil. Katariina II valgustatud absolutism.

Põhjasõda: Põhjasõja põhjused, käik ja tulemused.

Rahvastikuprotsessid Eestis XVI–XVIII sajandil. Sõdade, haiguste, olmetingimuste ja näljahädade mõju rahvastikule.

Balti erikord: Vene keskvõim ja baltisaksa seisuslik omavalitsus. Talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Asehalduskord.

Vaimuelu XVIII sajandil: baltisaksa kultuur ja talurahvakultuur. Rahvaharidus. Pietism ja valgustus.

2.6.3. Eesti XIX sajandil ja XX sajandi algul

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. teab, kuidas muutus talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, ning selgitab majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid;
2. mõistab ärkamisaja tähendust ja tähtsust ning selle mõju kodanikuühiskonna kujunemisele Eesti ajaloos;
3. iseloomustab rahvusliku liikumise eeldusi ja seoseid Euroopaga;
4. teab, millised olid tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ning kes olid rahvusliku liikumise eestvedajad; analüüsib allikate alusel rahvusliku liikumise ettevõtmisi ja ideid;
5. iseloomustab muutusi Eesti ühiskonnas ja ühiskondlik-poliitilise mõtte arengut XIX sajandi lõpul ning loob seoseid omariikluse kujunemisega;
6. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *estofiil*, *ärkamisaeg*, *rahvuslik liikumine*, *venestamine*, *Aleksandrikool*;
7. teab, kes olid Karl Ernst von Baer, Friedrich Reinhold Kreutzwald, Johann Voldemar Jannsen, Jakob Hurt, Carl Robert Jakobson, Lydia Koidula ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.

2.6.3.1. Õppesisu

Üldajalooline taust

Moderniseeruv Euroopa: industriaalühiskonna kujunemine, rahvuslik liikumine. Venemaa XIX sajandil ja XX sajandi algul.

Talurahva vabanemine: pärisorjuse kaotamine Eestis. Talurahva omavalitsuse kujunemine. Talude päriseksostmine. Usuvahetusliikumine. Tööstuse areng. Erinevused Põhja- ja Lõuna-Eesti arengus. Ärkamisaeg: Eelärkamisaeg. Estofiilid. Tartu ülikool XIX sajandil. Estofiilid. Eesti haritlaskonna kujunemise algus. Seltsiliikumine. Tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ja nende eestvedajad, erimeelsused eesmärkide saavutamisel.

Moderniseeruv Eesti: majanduse areng. Raudteede ehitamine, selle mõju majanduslikule ja sotsiaalsele arengule. Suurtööstuse kujunemine. Põllumajanduse areng. Talurahva kihistumine. Ülevenemaaliste seaduste laienemine Eestile. Venestusaja mõju haridusele, kultuurile ja rahvuslikule

liikumisele. Rahvusliku professionaalse kultuuri kujunemine. Uus rahvuslik tõus. Poliitilised rühmitused Eestis. 1905. aasta sündmused ja nende mõju ühiskonnale.

2.7. IV kursus „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“

2.7.1. Maailm Esimese maailmasõja eel

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. iseloomustab suurriikide arenguhooni ja rolli muutumist rahvusvahelistes suhetes;
2. teab suurriikide sõjalis-poliitilisi blokke ning analüüsib Antanti ja Kolmikliidu taotlusi;
3. tunneb maailma poliitilist kaarti enne Esimest maailmasõda: näitab kaardil suurriikide sõjalistesse blokkidesse kuuluvaid riike, koloniaalimpeeriume;
4. iseloomustab maailma majanduse arenguhooni; analüüsib teaduse ja tehnika mõju;
5. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *imperialism, monopol, Antant, Kolmikliit*.

2.7.1.1. Õppesisu

Suurriikide arenguhooni: poliitiliste süsteemide erinevused, Venemaa.

Maailma majandus: teadusrevolutsioon, monopolid, kapitali eksport, vabaturumajandus ja protektsionism.

Suurriikide liidud: kujunemise põhjused ja tagajärjed.

2.7.2. Esimene maailmasõda

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi;
2. analüüsib Esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule;
3. analüüsib Eesti omariikluse saavutamise eeldusi ja protsessi;
4. teab Eesti Vabadussõja sündmusi ning kirjeldab sõja käiku kaardi alusel;
5. mõistab Vabadussõja ja Tartu rahu tähendust Eesti Vabariigi kindlustumisel;
6. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Veebruarirevolutsioon, autonoomia, Asutav Kogu, Landeswehr, Tartu rahu*;
7. teab, kes olid Nikolai II, Vladimir Lenin, Jaan Poska, Johan Laidoner ja Konstantin Päts, ning iseloomustab nende tegevust.

2.7.2.1. Õppesisu

Esimese maailmasõja põhjused.

Sõdivad pooled ja tähtsamad sõjatandrid.

Esimese maailmasõja tagajärjed: impeeriumide lagunemine, uute rahvusriikide sünd Euroopas, uus maailmakord ja Rahvasteliit.

2.7.3. Maailmasõdadevaheline aeg: demokraatia ja diktatuurid

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. analüüsib ja võrdleb rahvusvahelisi suhteid 1920. ja 1930. aastail ning teab muutuste põhjusi;
2. teab ja iseloomustab rahvusvahelisi kriise: Kaug-Ida, Etioopia, Hispaania kodusõda;
3. iseloomustab majanduse arengut maailmasõdadevahelisel perioodil ning selgitab majanduskriisi põhjusi ja mõju;
4. analüüsib ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;
5. analüüsib Eesti ühiskonna poliitilist arengut 1920. ja 1930. aastail, selgitab autoritarismi kujunemise põhjusi ja mõju ühiskonnale ning iseloomustab vaikivat ajastut;
6. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *demokraatia*, *diktatuur*, *autoritarism*, *totalitarism*, *kommunism*, *NSVL*, *fašism*, *natsionaalsotsialism*, *Rahvasteliit*, *Versailles' süsteem*, *vaikiv ajastu*, *parlamentarism*, *vabadussõjalased*;
7. teab, kes olid Jossif Stalin, Adolf Hitler, Benito Mussolini, Franklin D. Roosevelt Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.

2.7.3.1. Õppesisu

Euroopa-kesksus ning rahvusvahelised suhted.

Demokraatia levik.

Demokraatia põhijooned Suurbritannia, Prantsusmaa ja USA näitel: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.

Majanduskriis: põhjused, levik ja mõju, Roosevelti uus kurss.

Autoritarism, totalitarism: fašism, natsionaalsotsialism, kommunism.

Diktatuuride iseloomulikud jooned, eripärad ja levik: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.

Uute konfliktide kujunemine, kriisikolled.

Eesti tee demokraatiale autoritarismile: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.

2.7.4. Teine maailmasõda

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. analüüsib rahvusvahelisi suhteid Teise maailmasõja eel;
2. iseloomustab Teise maailmasõja põhjusi ja tagajärgi;
3. iseloomustab sõjategevust kaardi järgi;
4. teab Hitleri-vastase koalitsiooni kujunemislugu;
5. analüüsib Teise maailmasõja mõju Eesti ajaloole;

6. teab, kes olid Winston Churchill, Charles de Gaulle, Dwight Eisenhower, Georgi Žukov, Johannes Vares ja Otto Tief, ning iseloomustab nende tegevust;
7. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Anšluss, Müncheni konverents, MRP, baaside leping, okupatsioon, suvesõda, Atlandi harta, ÜRO*.

2.7.4.1. Õppesisu

Teine maailmasõda kui Esimese maailmasõja jätk.

Teise maailmasõja põhjused: Saksamaa, Nõukogude Liidu ja Jaapani agressiivne välispoliitika ning demokraatlike Lääneriikide lepituspoliitika nurjumine.

Sõdivad pooled: Saksamaa ja tema liitlased. Hitleri-vastane koalitsioon ja selle kujunemine: Atlandi harta, Teherani, Jalta ja Potsdami konverentside tähtsus.

Tähtsamad sõjatandrid ja lahingud: rinded, tähtsamaid lahingud (Pearl Harbor, Moskva, Midway, Stalingrad, Kursk, El-Alamein, Normandia dessant).

Teise maailmasõja tulemuste vastuolulisus ja selle tagajärjed maailma poliitilisele, majanduslikule ja ideoloogilisele arengule.

Eesti Teises maailmasõjas: iseseisvuse kaotamine, okupatsioonid, sõjakaotused ja -kahjud, sõja mõju inimeste elukäikudele. Pagulaskond.

2.8. V kursus „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“

2.8.1. Külma sõda

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. analüüsib külma sõja põhjusi ja kujunemist ning teab avaldumisvorme;
2. analüüsib külma sõja kriiside tekkimise põhjusi ning osaliste taotlusi ja tulemusi;
3. analüüsib rahvusvahelist olukorda külma sõja ajal;
4. iseloomustab kahe Saksa riigi arengut külma sõja ajal;
5. teab, kes olid Harry Truman, John F. Kennedy, Nikita Hruštšov, Fidel Castro, Konrad Adenauer ja Willy Brandt, ning iseloomustab nende tegevust;
6. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *külm sõda, kriisikolle, NATO, VLO, võidurelvastumine, raudne eesriie*.

2.8.1.1. Õppesisu

Külma sõja kujunemine ja selle avaldumise vormid: võidurelvastumine, liidud. Kriisid: Korea sõda, Suessi kriis, Kuuba kriis, Vietnami sõda, Berliini kriisid.

Kahepooluseline maailm: USA ja NSVLi vastasseis.

Lõhestatud Saksamaa: lõhestamine, kahe Saksa riigi vahelised suhted.

2.8.2. Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. analüüsib demokraatlike riikide arengu põhijooni;
2. teab Euroopa integratsiooni kujunemist ja põhietappe;
3. teab, kes olid Ronald Reagan ja Robert Schumann, ning iseloomustab nende tegevust;
4. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Euroopa Liit*, *Euroopa Nõukogu*, *OSCE*.

Õppesisu

USA: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.

Ühise Euroopa integratsiooni otsingud. Euroopa integratsioon.

2.8.3. NSVL ja kommunistlik süsteem

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. analüüsib kommunistliku süsteemi kujunemislugu ja põhijooni;
2. iseloomustab NSVLi ühiskonnaelu arengut;
3. analüüsib kommunistliku süsteemi kriiside põhjusi ja tagajärgi;
4. analüüsib Eesti ühiskonna arengut Nõukogude okupatsiooni ajal;
5. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *kollektiviseerimine*, *industrialiseerimine*, *stalinism*, *sula*, *stagnatsioon*, *dissidentlus*, *Brežnevi doktriin*, *plaanimajandus*, *sotsialismileer*, *liiduvabariik*, *kultuurirevolutsioon*;
6. teab, kes olid Jossif Stalin, Nikita Hruštšov, Leonid Brežnev, Mao Zedong, Johannes Käbin, Aleksander Dubček ja Lech Walesa, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Kommunistliku süsteemi kujunemine.

Ida-blokk: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu, Moskva poliitika ja kriisid: Ungari ülestõus, Praha kevad, Poola kriisid, solidaarsus.

NSVL: stalinism, sula, stagnatsioon.

Eesti NSV: ühiskond, majanduse areng, rahvastik, vastupanu vormid, suhted välisestiga.

2.8.4. Maailm sajandivahetusel

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. analüüsib kommunistliku süsteemi lagunemise põhjusi;
2. teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil pärast külma sõja lõppu;

3. analüüsib jõudude vahekorra muutusi rahvusvahelistes suhetes ning uute pingekollete kujunemist;
4. analüüsib Eesti iseseisvuse taastamist ning teab riikluse ülesehitamise käiku;
5. selgitab Eesti integreerumist Euroopasse ja maailma;
6. teab, kes olid Ronald Reagan, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, George Bush, Helmut Kohl, Vaclav Havel, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust;
7. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *perestroika*, *glasnost*, *laulev revolutsioon*, *Rahvarinne*, *Balti kett*, *interrinne*, *ERSP*, *Eesti Kongress*, *Põhiseaduse Assamblee*.

2.8.4.1. Õppesisu

NSVLi ja kommunistliku süsteemi lagunemine: Berliini müüri langemine, majanduslikud ja poliitilised reformid NSVLis. Kommunistliku bloki lagunemise ja kommunistlike ideede krahhi mõju

väärtushinnangutele.

Külma sõja lõpp ja geopoliitilised muudatused: poliitilise kaardi muutumine.

USA rolli muutus: uus jõudude vahekord maailmas.

Eesti iseseisvuse taastamine. Integratsioon Euroopasse ja maailma: laulev revolutsioon, riikluse taastamine.

Uued pingekolled: Balkani kriis.

2.9. VI kursus „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm“

2.9.1. Eluolu ja kultuur

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. teab tähtsamate ideoloogiate põhiseisukohti ja iseloomustab nende mõju ühiskonnale;
2. teab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning iseloomustab nende rakendumist igapäevaelus;
3. analüüsib kultuuri arengu põhijooni ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega.

Õppesisu

Ühiskondlikud liikumised ja ideoloogiad: sotsialism, liberalism, noorsooliikumine, neegriliikumine, feminism, keskkonnakaitse. Ühiskondlike liikumiste ja ideoloogiate avaldumine kultuuris.

Muutused eluolus: viktoriaanliku maailma lagunemine, naiste emantsipatsioon, spordi populaarsuse kasv, mood, massikultuur, kodumasinad.

Teaduse ja tehnika areng: autoajastu, raadio, televisioon, arvuti ja internet, kosmoseajastu.

Kultuurivaldkondade arengu iseloomulikud jooned: vaimse murrangu ilmingud kunstis, kirjanduses, arhitektuuris, muusikas.

Multikultuursuse kontseptsioon.

Poliitiliste olude mõju Eesti kultuurile ja eluolule.

2.9.2. Sõja ja rahu küsimus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. analüüsib, mis asjaoludel kujunesid ja muutusid inimeste hoiakud ning väärtushinnangud sõja ja rahu küsimuses 20. sajandi jooksul;
2. analüüsib rahvusvaheliste organisatsioonide rolli riikidevahelistes suhetes;
3. teab Lähis-Ida kriisikolde kujunemise põhjusi, selgitab kriisi olemust ja püüdeid seda lahendada;
4. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *desarmeerimine*, *võidurelvastumine*, *patsifism*.

Õppesisu

Suhtumine sõdadesse: patsifism, võidurelvastumine, desarmeerimine, tuumasõja oht.

Rahvusvahelised organisatsioonid: Rahvasteliit, ÜRO, NATO, uue maailmakorra loomise katsed.

Konfliktid ja nende lahendamise püüded Lähis-Ida näitel.

Eesti osalemine rahvusvaheliste organisatsioonide töös.

2.9.3. Inimsusevastased kuriteod

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. selgitab, millised arengusuunad ühiskonnas tegid võimalikuks inimsusevastaste kuritegude toimepaneku;
2. mõistab inimsusevastaste kuritegude olemust ning nende taunimise ja vältimise vajalikkust;
3. teab inimsusevastaste kuritegude toimepanemise viise ja nende tagajärgi;
4. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *genotsiid*, *holokaust*, *küüditamine*, *GULAG*.

Õppesisu

Massikuritegude ideoloogilised alused ja psühholoogilised juured.

Koonduslaagrid, *GULAG*.

Küüditamised.

Natsismikuriteod: holokaust.

Kommunismikuriteod.

Genotsiid, etnilised puhastused.

Inimsusevastased kuriteod Eestis.

2.9.4. Muu maailm

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. iseloomustab koloniaalsüsteemi toimimist, selle lagunemise põhjusi ja tagajärgi;
2. analüüsib uute vastasseisude kujunemist maailmas pärast külma sõja lõppu.

Õppesisu

Koloniaalsüsteemi lagunemine ja selle tagajärjed.

Uute vastasseisude kujunemine, terrorism.

Islamimaailma aktiveerumine ja vastuolud läänega.

3. VALIKKURSUSED

3.1. „Üldajalugu – maailma ajalugu: tsivilisatsioonid väljaspool Euroopat“

Kursuse lühikirjeldus

Valikkursus koosneb üheksast teemast. Kursust võib õpetada ülevaatenähtena kõigist teemadest või käsitleda valikuliselt vähemalt nelja teemat sügavamalt.

Valikkursuse õppe- ja kasvatuseesmärgid, õppetegevus, hindamine ja füüsiline õpikeskkond lähtuvad ajaloo ainekava põhimõtetest.

Õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

1. iseloomustab ja võrdleb väljaspool Euroopat asuvate tsivilisatsioonide ühiskonda, kultuuri ja vaimulaadi ning mõistab ajaloolise arengu järjepidevust;
2. väärtustab kultuurilist mitmekesisust ja teadvustab oma rolli kultuuripärandi säilitajana;
3. analüüsib ideoloogiliste ja tehnoloogiliste muutuste mõju inimeste eluviisile ning väärtushinnangutele;
4. analüüsib ja võrdleb tsivilisatsioone Euroopas ning väljaspool Euroopat, toob esile sarnasusi ja erinevusi ning leiab näiteid vastastikuste mõjude kohta tsivilisatsioonide arengus;
5. kasutab erinevaid teabeallikaid, sh ajalookaarte ja seisukohti, mõistab ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning hindab allika või käsitluse usaldusväärsust;
6. suudab rekonstrueerida minevikus elanud inimeste elu, vaadeldes maailma nende pilgu läbi ning võttes arvesse ajastu eripära.

3.2. Õpitulemused ja õppesisu

3.2.1. Esiaeg ja tsivilisatsioonide teke

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. iseloomustab esiaja arengujärke ja saavutusi ning analüüsib seoseid ja järjepidevust arengus;
2. teab antropogeneesi põhijärke ja analüüsib erinevaid käsitlusi inimese kujunemisest;
3. analüüsib tsivilisatsioonide kujunemise põhjusi ja arengut, iseloomustab näidete kaudu tsivilisatsioonide peamisi tunnuseid;
4. teab esiaja allikaid ning teeb allikate alusel järeldusi esiaja arengu kohta;

5. näitab kaardil varajaste tsivilisatsioonide asualasid.

Õppesisu

Esiaeg ja tsivilisatsioonide teke: Esiaja arengujärgud. Inimese põlvnemine. Inimene ja loodus. Mõtlemise ja kõne tekkimine. Kunsti alged. Inimkonna arengu ebaühtlus. Kütid, kalastajad ja korilased. Maaharijad ja karjakasvatajad. Metallide kasutuselevõtt. Varajaste tsivilisatsioonide peamised tunnused.

3.2.2. Egiptus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. analüüsib Egiptuse riiklust, ühiskonda ja igapäevaelu, loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
2. iseloomustab näidete kaudu Egiptuse kultuuripärandit ning religiooni, teaduse ja kirja arengut;
3. teab Egiptuse ajaloo allikaid ning teeb allikate alusel järeldusi Egiptuse ajaloo kohta.

Õppesisu

Egiptus. Riigi tekkimine. Ühiskond ja eluolu. Religiooni põhijooned. Surnutekultus. Kirjandus. Teadus. Egiptus tänapäeval.

3.2.3. Mesopotaamia ja Ees-Aasia

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. analüüsib riiklust, ühiskonda ja igapäevaelu Mesopotaamias ja Ees-Aasias ning loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
2. iseloomustab näidete kaudu Mesopotaamia ja Ees-Aasia kultuuripärandit ning religiooni, kirja, kirjanduse ja teaduse arengut;
3. tunneb iisraeli rahva ajaloo põhisündmusi ja monoteistliku religiooni kujunemist;
4. teab olulisemaid kirjalikke allikaid ning teeb allikate alusel järeldusi Mesopotaamia ja Ees-Aasia ajaloo kohta.

Õppesisu

Mesopotaamia. Sumeri linnriigid: ühiskond ja eluolu. Semiidid. Vana-Babüloonia. Hammurabi koodeks. Babüloonia ühiskond ja eluolu. Assüüria. Uus-Babüloonia. Babüloni ehitised. Religiooni põhijooned. Kangelaseepika ja Gilgame. Teadus.

Indoeurooplased, küsimus nende päritolust. Hetiidi impeerium. Pärsia impeerium.

Foiniikia ja Iisrael: Foiniikia linnriigid, kaubandus ja meresõit. Kultuurikontaktid. Iisrael: ülevaade iisraeli rahva ajaloost. Monoteismi kujunemine ja Vana Testament.

Mesopotaamia ja Ees-Aasia alad tänapäeval.

3.2.4. Kreeta-Mükeene

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. tunneb Kreeta-Mükeene perioodi kui varaseimat ajajärku Kreeka ajaloos;
2. iseloomustab Kreeta-Mükeene ühiskonda ja selle mõju hilisemale Kreeka tsivilisatsioonile;
3. teab Kreeta-Mükeene ajaloo allikaid ning teeb allikate alusel järeldusi Kreeka ajaloo kohta.

Õppesisu

Kreeta-Mükeene. Arheoloogilised kaevamised: Knossos, Mükeene, Trooja. Kiri, selle dešifreerimise

tulemused. Kreeta ja Mükeene ühiskond. Naiste positsioon Kreetal. Kreeta-Mükeene mõju hilisemale Kreeka tsivilisatsioonile.

3.2.5. India

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. tunneb India ajaloo tähtsamaid arengujärke Induse tsivilisatsioonist Euroopa kolonisatsiooni alguseni ning loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
2. analüüsib India ühiskonda, eluolu, religioone ja kultuuripärandit;
3. teab India ajaloo allikaid ning teeb allikate alusel järeldusi India ajaloo kohta.

Õppesisu

India. Induse kultuur. Aarjalaste sissetõu. Riikluse ja ühiskonna areng. Kastid. Veedad.

Brahmanism. Budism. Hinduism. Sanskrit. Kirjandus. Teadus. Kunst. Islami levik Indias. India tänapäeval.

3.2.6. Hiina

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. tunneb Hiina ajaloo peamisi arengujärke tsivilisatsiooni tekkest kuni keisririigi lõpuni ning loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
2. iseloomustab Hiina ühiskonda, eluolu, religiooni ja kultuuripärandit;
3. teab Hiina ajaloo allikaid ning teeb allikate alusel järeldusi Hiina ajaloo kohta.

Õppesisu

Hiina. Vana-Hiina tsivilisatsiooni kujunemine. Keisririigi teke. Riigi ja ühiskonna korraldus.

Ametnikkond. Religioon ja filosoofia: konfutsianism, taoism. Hieroglüüfkiri. Kirjandus. Teadus.

Leiutised. Kunst. Hiina tänapäeval.

3.2.7. Ameerika

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. tunneb Kesk-Ameerika ja Andide tsivilisatsioonide peamisi arengujärke nende tsivilisatsioonide tekkest kuni eurooplaste koloniaalvallutuseni, loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
2. iseloomustab ja võrdleb Kesk-Ameerika ning Andide tsivilisatsioonide ühiskonda, eluolu, religiooni ja kultuuripärandit;
3. teab Ameerika põlisrahvaste (maajade, inkade, asteekide) ajaloo allikaid ning teeb allikate alusel järeldusi Ameerika varasemate tsivilisatsioonide kohta.

Õppesisu

Ameerika. Kesk-Ameerika tsivilisatsioon: maiad, asteegid. Andide tsivilisatsioon: inkad. Riigi ja ühiskonna korraldus. Religioon. Tähtsamad kultuurisaavutused. Ameerika tsivilisatsioonide häving.

3.2.8. Araabia maad

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. tunneb islami teket ja levikut Aasias ja Vahemere maades ning iseloomustab islami mõju ühiskonnale;
2. analüüsib araabia kultuuripärandit, toob näiteid araabia kultuuri mõju kohta Euroopale, loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
3. teab araabia allikaid ning teeb allikate alusel järeldusi araabia maade ajaloo kohta.

Õppesisu

Araabia maad. Islami teke ja levik. Muhamed. Koraan. Religiooni osa igapäevaelus. Abielu ja perekond. Sunna. Islami uskumused ja tavad. Sunniidid, šiiidid.

Araabia vallutused, Araabia kalifaat ja selle lagunemine.

Eri rahvaste kultuuri ühtesulamine. Arhitektuur. Kirjandus. Teadus. Araabia kultuuri mõjud Aasia ja Euroopa kultuurile. Araabia maad tänapäeval.

3.2.9. Aafrika tsivilisatsioonid

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. tunneb tähtsamaid Aafrika kultuure ning loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
2. iseloomustab Aafrika põlisrahvaste kultuuride erijooni;
3. teab Aafrika ajaloo allikaid ning teeb allikate alusel järeldusi Aafrika ajaloo kohta.

Õppesisu

Etioopia riik ja kultuur. Lääne-Aafrika kultuurid: Ghana ja Mali, kontaktid Vahemere maadega;

Joruba kultuur. Zimbabwe kultuur. Aafrika langemine Euroopa riikide võimu alla. Kolonisatsiooni

tagajärjed Aafrikale. Aafrika tänapäeval.

3.3. „Üldajalugu – Euroopa maade ja Ameerika Ühendriikide ajalugu“

3.1. Kursuse lühikirjeldus

Valikkursus koosneb seitsmest teemast. Kursust võib õpetada ülevaatenähtuna kõigist teemadest või käsitleda valikuliselt vähemalt nelja teemat sügavamalt.

Valikkursuse õppe- ja kasvatusesmärgid, õppetegevus, hindamine ja füüsiline õpikeskkond lähtuvad ajaloo ainekava põhimõtetest.

3.2. Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi õpitulemused kajastavad õpilase rahuldavat saavutust.

Gümnaasiumi lõpetaja:

1. eristab Euroopa kultuuriareaale, selgitab nende eripära kujunemise põhjusi ja ajaloolisi tagamaid ning tähtsust Euroopa ajaloo kujunemisel ja seoseid tänapäevaga;
2. analüüsib Euroopa riikide ühiskonda, kultuuri ja vaimulaadi, arengu sarnasusi ja erinevusi, vastastikuseid seoseid ning ajaloolise arengu järjepidevust;
3. tunneb Ameerika Ühendriikide ajaloo põhijooni ning selle seost Euroopa ajalooga;
4. analüüsib Euroopa ajaloo mõju Eestile ning seostab Eesti ajalugu Euroopa ajaloo üldiste protsessidega poliitikas, majanduses ja kultuuris;
5. väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning teadvustab oma rolli kultuurikandjana ja kultuuripärandi säilitajana;
6. analüüsib ideoloogiliste ja tehnoloogiliste muutuste mõju inimeste eluviisile ja väärtushinnangutele; analüüsib riikidevahelist koostööd ning konfliktide lahendamise viise;
7. kasutab erinevaid teabeallikaid, sh ajalookaarte ja seisukohti, mõistab ajaloosündmuste ja protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning hindab allika või käsitluse usaldusväärsust;
8. rekonstrueerib minevikus elanud inimeste elu, vaadeldes maailma nende pilgu läbi ning võttes arvesse ajastu eripära.

3.3. Õpitulemused ja õppesisu

1. Euroopa rahvastik, majandus ja kommunikatsioon

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. nimetab Euroopa rahvaarvu muutumist mõjutanud tegureid ning analüüsib seoseid rahvaarvu muutumise ja valitseva peremudeli vahel;
2. kirjeldab Euroopa ühiskonna valitsemise põhijooni erinevatel ajastutel, analüüsib riikluse vormide muutumist, seisuslikku korraldust ja selle tähtsust ühiskonna valitsemisel ning modernse demokraatia kujunemist;

3. kirjeldab Euroopa majandusliku arengu põhijooni eri aegadel ning võrdleb Lääne- ja Ida-Euroopa majanduslikku arengut;
4. iseloomustab kommunikatsiooni ja meedia arengu põhijooni ning tähendust Euroopa kultuurilisele lõimumisele;
5. analüüsib rahvastiku-, majandus- ja kommunikatsiooniprotsesside mõju üksikisikule.

Õppesisu

Euroopa rahvastik, majandus ja kommunikatsioon. Rahvaarvu dünaamika ja seda mõjutanud tegurid. Perekond. Ühiskonna valitsemise põhijooned. Riikluse vormid ja nende muutumine. Seisuslik korraldus. Modernse demokraatia kujunemine. Majanduse arengu põhijooned. Lääne- ja Ida-Euroopa arengu erijooned. Kommunikatsiooni ja meedia areng. Euroopa kultuuriline lõimumine. Vabadus ja sõltuvus Euroopa ajaloos.

2. Prantsusmaa

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. teab Frangi riiki Prantsusmaa eelkäijana, tunneb Prantsuse riigi kujunemise olulisemaid etappe ja ühiskonnaelu muutumist;
2. teab reformatsiooni ajal katoliku usu püsijäämise põhjusi;
3. teab valgustusliikumise, Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähendust Euroopa ajaloo taustal;
4. analüüsib Prantsusmaa ajaloo seoseid Euroopa ajaloo protsessidega;
5. väärtustab Prantsusmaa kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajalooobjekte ning leiab nende kohta infot;
6. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *generaalstaadid*, *pärtliöö*, *žirondiinid*, *jakobiinid*;
7. teab, kes olid Henri IV, kardinal Richelieu, Louis XIV, Napoleon Bonaparte ja Robespierre, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Prantsusmaa. Frangi riik. Keskaegne Prantsusmaa. Saja-aastane sõda. Reformatsioon Prantsusmaal. Hugonottide sõjad. Absolutismi kujunemine Prantsusmaal. Louis XIV. Barokkkultuuri õitseng. Prantsusmaa revolutsiooni eelõhtul. Revolutsiooni põhietapid ja tagajärjed. Revolutsioonisõjad. Napoleoni sõjad ja ümberkorraldused Euroopas. Bourbonide restauratsioon. Juulimonarhia. Teine keisririik. Pariisi Kommuun. Kolmas vabariik. Koloniaalpoliitika.

3. Suurbritannia

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. teab normannide tähendust Inglismaa kujunemisel;
2. teab Inglismaa reformatsiooni eripära;
3. seletab parlamentarismi ning modernse demokraatia kujunemist;
4. selgitab Suurbritannia tõusu juhtivaks koloniaalvõimuks;
5. analüüsib Suurbritannia ajaloo seoseid Euroopa ajalooga;
6. väärtustab Suurbritannia kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajalooobjekte ning leiab nende kohta infot;
7. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Magna Charta*, *puritaanid ja independendid*, *õiguste bill*, *toorid ja viigid*, *tööstusrevolutsioon*, *tšartism*;
8. teab, kes olid püha Patrick, William Vallutaja, Henry VIII, Elizabeth I, Cromwell ja Victoria, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Inglismaa. Inglismaa enne normannide vallutusi. Keskaegne Inglismaa. Rooside sõda.

Reformatsioon Inglismaal. Elizabeth I. Kuninga ja parlamendi vastasseis Charles I ajal. Kodusõja puhkemine, selle konfessionaalsed jooned. Cromwelli diktatuur. Restauratsioon. Isikuvabaduse ja parlamentarismi kindlustumine 17. sajandi lõpul ja 18. sajandil. Inglismaa tõus juhtivaks koloniaalvõimuks. Kuninganna Victoria ajastu. Parlamendireform. Iiri küsimus. „Hiilgav isolatsioon“ välispoliitikas. Briti koloniaalimpeerium.

4. Saksamaa

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. teab Karl Suure keisririiki;
2. teab Saksamaa partikularismi põhjusi ja reformatsiooni osa selles;
3. iseloomustab Preisimaa ja Austria arengu põhijooni, sealhulgas valgustuslikke reforme nendes riikides;
4. iseloomustab Saksamaa ühinemist ja Saksa keisririigi arengut enne Esimest maailmasõda;
5. analüüsib Saksamaa ajaloo seoseid Euroopa ajalooga;
6. väärtustab Saksamaa kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajalooobjekte ning leiab nende kohta infot;
7. teab, kes olid Karl Suur, Karl V, Friedrich II, Maria Theresia, Joseph II, Metternich ja Otto von Bismarck, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Saksamaa. Karl Suure keisririik. Saksa Rahva Püha Rooma riik. Saksamaa partikularism.

Kuurvürstid. Habsburgide valduste kasv Karl V ajal. Reformatsiooni mõju Saksamaa arengule.

Kolmekümneaastane sõda. Brandenburg-Preisimaa tõus. Friedrich II valgustatud absolutism.

Austria Habsburgide võimu all. Türgi ekspansiooni tagasitõrjumine. Keiser Joseph II valgustuslikud reformid. Preisimaa häving ja uuenemine. Rahvusluse tõus Saksamaal. 1848.–1849. aasta revolutsioon. Saksamaa ühendamine. Saksa keisririik enne Esimest maailmasõda.

5. Skandinaavia

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. iseloomustab Skandinaavia ajaloolise arengu sarnasust ja eripära võrreldes muu Euroopaga;
2. teab olulisemaid poliitilisi arengusuundi Läänemere regioonis tervikuna, poliitiliste jõudude vahekorda ja selle muutumist;
3. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *viikingid*, *normannid*, *varjaagid*, *ruunikiri*, *saaga*, *Valhalla*;
4. analüüsib Skandinaavia maade ajaloo seoseid Euroopa ajalooga;
5. väärtustab Skandinaavia maade kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajalooobjekte ning leiab nende kohta infot;
6. teab, kes olid Leif Eiriksson, Knut Suur, Gustav I Vasa, Gustav II Adolf, Karl XI ja Karl XII, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Skandinaavia. Skandinaavia ühiskond varakeskajal. Viikingid. Ristiusustamine ja riikide teke. Skandinaavlaste muistne maailmapilt. Kalmari unioon. Luteriusu kindlustumine Skandinaavia maades. Rootsi suurvõimu ajastu Läänemere ruumis. Skandinaavia maade arengu põhijooni pärast Põhjasõda.

6. Bütsants ja Venemaa

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. teab õigeusu kiriku kujunemist Bütsantsis ning Bütsantsi riigi ja ühiskonna põhijooni;
2. iseloomustab Venemaa ühiskonna arengu ja valitsemise eripära, püüdu euroopastumisele ning vastandumist Euroopale;
3. iseloomustab õigeusu mõju Venemaa arengule ja kultuurile ning seletab Moskva kui „kolmanda Rooma“ kontseptsiooni;
4. kirjeldab Vene ekspansionismi põhisuundi ja tulemusi;
5. analüüsib Bütsantsi ja Venemaa ajaloo seoseid Euroopa ajalooga;
6. väärtustab Bütsantsi ja Venemaa kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajalooobjekte ning leiab nende kohta infot;
7. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *patriarh*, *metropoliit*, *ikoon*, *kirillitsa*, *veetše*, *družiina*, *opritšnina*, *vanausulised*, *dekabristid*, *slavofiilid*, *narodnikud*;

8. teab, kes olid Justinianus, Rjurik, Vladimir Püha, Jaroslav Tark, Ivan IV Julm, Peeter I, Katariina II, Aleksander I, Aleksander II ja Pjotr Stolõpin, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Bütsants ja Venemaa. Bütsantsi riik ja ühiskond pärast Lääne-Rooma langemist. Kreekakatoliku kiriku kujunemine. Bütsants ristisõdade ajastul. Türgi ekspansiooni algus. Konstantinoopoli langemine.

Slaavlased ja Kiievi riik. Keskaegne Novgorod. Venemaa Kuldhordi ülemvõimu all. Moskva kui „kolmas Rooma“. Ivan Julm ja opritšnina. Vene ekspansionism 16.–19. sajandil ning selle tulemused. Segaduste aeg ja Romanovite dünastia võimuletulek. Õigeusu kirik vaimuelu kujundajana. Kirikulõhe. Peeter I Venemaa euroopastajana. Katariina II valgustatud absolutism. Aleksander I reformid. 1812. aasta Vene-Prantsuse sõda. Detsembrimäss. Läänlased ja slavofiilid. Aleksander II ja pärisorjuse kaotamine. Terrorism. Narodniklus. Moderniseerimine, rahvuslus ja venestamine.

7. Ameerika Ühendriigid

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. teab ja seletab Ameerika Ühendriikide tekkimist ning valitsemise ajaloolisi juuri, eriti iseseisvussõja ja kodusõja tähendust ühiskonna arengule;
2. tunneb põhja, lõuna ja lääne eripära Ameerika ühiskonna arengus;
3. teab Ameerika Ühendriikide tähtsust majandusvabaduse ja sotsiaalsete reformide teostamisel 19. sajandi lõpul ning 20. sajandi algul;
4. analüüsib Ameerika Ühendriikide ajaloo seoseid Euroopa ajalooga;
5. väärtustab Ameerika Ühendriikide kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajalooobjekte ning leiab nende kohta infot;
6. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *iseseisvusdeklaratsioon*, *farmerlus*, *abolitsionism*;
7. teab, kes olid George Washington, Thomas Jefferson ja Abraham Lincoln, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Ameerika Ühendriigid. Põhja-Ameerika koloniseerimine. Inglismaa ja Prantsusmaa rivaliteet Põhja-Ameerikas. Inglise kolooniate lahkulöömine ning Ameerika Ühendriikide iseseisvussõda. Poliitiline süsteem. Uute territooriumide hõlvamine läänes. Orjanduse küsimus. Lõuna ja põhja eripära. Kodusõda ja selle tagajärjed. Lõuna rekonstruktsioon. Tööstuslik tõus. Reformid majandusvabaduse tagamiseks ja sotsiaalsete olude parandamiseks.

3.4. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

1. lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingat teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
2. taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
3. võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
4. kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
5. rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
6. laiendatakse õpikeskkonda: muuseum, arhiiv, näitus, raamatukogu, arvutiklass, ajalooliskultuuriline keskkond (muistised, ehitised) jne;
7. kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: paaris- ja rühmatöö, vestlus, diskussioon, väitlus, seminar, projektõpe, loovülesande lahendamine (kirja ja kõne koostamine, teemantluuletus, ajaleht jne); skeemi, plaani, võrdleva tabeli, õpimapi koostamine; praktilised ja uurimistööd; töölehe ja kontuurkaardi täitmine, arutluse ja temaatilise kava koostamine, arutluse kirjutamine; infootsing teabeallikatest ja infoanalüüs, referaadi ja ettekande koostamine, retsenseerimine ja esitlemine IKT vahendeid kasutades; allikaanalüüs (dokument, tekst, statistika, pilt, karikatuur jms) ja allika usaldusväärsuse hindamine, töö kaardiga; tegevuspõhine õpe (nt dramatiseering, esitluse ja temaatilise ekspositsiooni koostamine, õppekäigu ettevalmistamine ja korraldamine).

3.5. Füüsiline õpikeskkond

1. Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, on internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus.
2. Kool võimaldab õppe sidumiseks igapäevaeluga õpet ja õppekäike väljaspool klassiruumi (muuseumis, arhiivis, näitusel, raamatukogus) vähemalt kaks korda õppeaasta jooksul.
3. Kool võimaldab kasutada ainekava eesmärgi toetavaid õppematerjale ja -vahendeid: ajalooatlased, kontuur- ja seinakaardid, allikakogumikud, käsiraamatud, elulooaamatud ja teabekirjandus, auvised, digitaliseeritud andmebaasid ja arhiivid, illustratiivne pildimaterjal (fotod, karikatuurid) ning IKT põhised õppematerjalid.

3.6. Hindamine

Ajaloo õpitulemusi hinnates lähtutakse õppekava üldosa ning teiste hindamist reguleerivate õigusaktide käsitlest. Ajaloo õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade ajalooõpetuse õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekava taotletavatele õpitulemustele. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Õpitulemusi kontrollides tuleb jälgida teadmiste, sh ajalooalase sõnavara ja oskuste tasakaalu. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid peaksid olema mitmekesised, sisaldama suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, dokumentide, allikmaterjali ja piltidega, referaadi ja uurimistöö koostamist, loovtööd ning arutluse kirjutamist. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, katkendi põhjal vastamist, kommenteerimist ning usaldusväärsuse üle otsustamist. Üksikfaktide tundmisele tuleb eelistada olulisemate ajaloosündmuste ja nähtuste analüüsi nõudvaid ülesandeid. Arutluse puhul hinnatakse vastavust teemale, ajastu ja teemakohaste faktide tundmist, analüüsi, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud hinnangute kaudu.

4. ÜHISKONNAÕPETUS

4.1. Õppe-eesmärgid

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

1. mõistab, väärtustab ja kaitseb inimõigusi ja põhivabadusi; austab demokraatia põhimõtteid ja demokraatlikke väärtusi, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid, on seaduskuulekas;
2. määratleb ennast Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna, teadvustab oma kohustusi ja vastutust kodanikuna; toetab oma käitumisega ühiskonna, kultuuri ja looduskeskkonna jätkusuutlikku arengut ning kavandab teadlikult oma tulevikku;
3. austab enda ja teiste inimväärikust, suhtub eelarvamusteta ja lugupidavalt kõigisse inimestesse ning arvestab nende erivajadusi;
4. mõistab ja austab oma ja teiste rahvaste kultuuri väärtuslikkust, erinevaid maailmavaatelisi tõekspidamisi (v.a inimsusevastased) ning saab aru kultuuride dialoogi tähendusest ja vajalikkusest;
5. märkab, uurib ning seostab ühiskonnas toimuvaid protsesse ja arengut ning aitab võimaluste piires probleemidele lahendusi leida;
6. omandab majandusliku mõtlemise alused ning oskuse toimida turumajanduse tingimustes;
7. põhjendab ning kaitseb oma seisukohti ja valikuid argumenteeritult ning suudab osaleda arutelus ja väitluses; oskab eristada emotsionaalseid ja poliitiliselt kallutatud hinnanguid objektiivsest tõest; austab igäühe õigust isiklikule arvamusele ja sõnavabadusele;
8. hangib eesmärgipäraselt ühiskonnaalast teavet erinevatest allikatest, suudab seda tõlgendada, üldistada, kriitiliselt hinnata, talletada ja edastada, järgides seejuures autoriõigust;
9. valib sobivad ja loovad meetodid, et teostada ideid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele hindamisele ja tegevuse tulemuste prognoosile ning on kooskõlas püstitatud eesmärkidega.

4.2. Õppeaine kirjeldus

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus on kujundatud vastavuses tänapäeva sotsiaalteaduste arengu ja ühiskondlike vajadustega. Õpilased omandavad sotsiaalse kirjaoskuse, s.o teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud, mis on vajalikud vastutustundlikuks toimetulekuks dunaamilises ja mitmekultuurilises keskkonnas. Õppeaine eesmärk on luua eeldused aktiivse ja kompetentse

kodaniku kujunemiseks, kes suudab kohaneda muutustega, oskab ennast arenguga suhestada, oma kodanikupositsiooni kujundada, on avatud uutele ideedele ja elukestvale õppimisele.

Õppeaine omandamisega valmistuvad õpilased toimima teadlike kodanikena demokraatlikus ühiskonnas. Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus käsitleb nüüdisaegse ühiskonna sotsiaalseid suhteid ning protsesse ja tutvustab ühiskonnaelu põhivaldkondade (majandus, poliitika, õigus) korraldust ja toimimist. Kõiki valdkondi analüüsitakse nii ühiskonnast ja tervikust lähtudes kui ka indiviidi positsioonist ja rollidest tulenevalt. Põhikoolis omandatud Eesti riigi ja ühiskonna toimimisest laiendatakse Euroopa ja maailma probleemide käsitlemisega. Lisaks Eesti ja Euroopa ainesele leiavad käsitlemist ka olulised globaalsed ühiskonnaprobleemid.

Õpilane puutub ühiskonnas kokku erinevate eluvaldkondade ja situatsioonidega. Et toetada õpilase sotsialiseerumist ja ühiskondliku kompetentsuse kujunemist, hõlmab ainekava mitmekesist teemaderingi inimõigustest autoriõiguste ja tarbijakaitseni. Kiiresti muutuv ühiskonnas jääb õpetaja ülesandeks pöörata tähelepanu aktuaalsetele teemadele ja probleemidele ning arutleda õpilastega nende üle. Seejuures toetatakse õpilaste iseseisva kriitilise analüüsioskuse ja otsustusvõime kujunemist. See aitab õpilastel seada isiklikke eluplaane ning mõista erinevate vaadete, demograafiliste ja sotsiaal-majanduslike karakteristikutega inimesi.

Ühiskonnaõpetuse kaks kursust koosnevad neljast teemavaldkonnast: ühiskond ja selle areng; riik ja poliitika demokraatlikus ühiskonnas; majanduse toimimine; üleilmastumine ja jätkusuutlik areng. Ühiskonda ja selle arengut käsitlevas teemavaldkonnas:

1. vaadeldakse ühiskonna kui sotsiaalse süsteemi elemente: sotsiaalset struktuuri (rühmi, kihte, kogukondi), sotsiaalseid suhteid ja protsesse (nt koostööd ja konflikti, võimu, allumist ja vastupanu, lõimumist ja eristumist, tõrjutust ja osalust, mobiilsust, kihistumist);
2. analüüsitakse ühiskonna elu reguleerivaid norme ja väärtusi ning erinevates valdkondades välja kujunenud institutsionaalset korraldust (näiteks perekonda, riiki, turgu, õigust, meediat);
3. uuritakse avaliku ja erasektori olemust ning funktsioone; tutvutakse kodanikuühiskonna struktuuri ja ülesannetega, analüüsitakse sektoritevahelise koostöö võimalusi ja kogemusi;
4. õpitakse tundma ühiskonna erinevaid vorme ja arengujärke; tutvutakse nüüdisühiskonna kujunemislöö ja peamiste tunnusjoontega, pöörates erilist tähelepanu ühiskonna moderniseerumise protsessile ning info- ja teadmusühiskonna arengule.

Riiki ja demokraatlikku riigivalitsemist käsitlevas teemavaldkonnas:

1. süvenetakse demokraatliku poliitilise süsteemi toimimisse, selle erinevustesse mittedemokraatlikest režiimidest; selgitatakse totalitaarsete ühiskondade inimsusevastast olemust;
2. avatakse õigusriigi olemust ja võimude lahususe olulisust; käsitletakse inimõiguste kaitset, kodanike poliitiliste õiguste ja vabaduste realiseerimise võimalusi ja sellega seotud institutsioone; selgitatakse põhjusi, mis võivad viia kodanike riigist võõrdumisele; vaadeldakse erinevate demokraatia vormide plusse ja miinuseid, sidudes seda Eesti poliitika probleemidega;
3. õpitakse tundma poliitiliste ideoloogiate põhijooni ja seisukohti erinevates poliitikavaldkondades (hariduses, sotsiaalsfääris, maksupoliitikas jm);
4. käsitletakse erakondade ja kodanikuühenduste arenguprobleeme Eestis; õpitakse tundma valimiste protsessi ja omandatakse oskused oma valimisõiguse realiseerimiseks; käsitletakse kodanike kaasamist avaliku võimu teostamisse ja võimalusi mõjutada avaliku võimu tegevust, sh tutvutakse erakondade, kodanikuühenduste ja survegruppide tegevusega;
5. omandatakse oskused kodanikualgatuste ja aktsioonide õiguspäraseks korraldamiseks.

Majandust käsitlev teemavaldkond aitab kujundada noorte valmisolekut erinevateks karjäärivalikuteks ja aktiivseks osaluseks majanduselus.

Õppetöö käigus:

1. õpitakse tundma nüüdisaegse turumajanduse seaduspärasusi ja protsesse; käsitletakse rahvusliku rikkuse ja ühiskonna heaolu allikaid ja tegureid, era- ja avalike huvide erinevust ning ühiskondlike ressursside kasutamise põhimõtteid;
2. tutvutakse Eesti majanduse ja tööturu arengusuundadega, sealhulgas teadusmajanduse ja loomemajanduse arenguperspektiividega ning ettevõtlust ja töösuhteid reguleerivate olulisemate õigusaktidega. Eesti majanduse arengut vaadeldakse maailmamajanduse, eriti Euroopa Liidu kontekstis;
3. õpitakse tundma ettevõtluse aluseid tasemel, mis võimaldab õppijal igapäevaelus toime tulla ja hinnata realistlikult oma võimalusi ettevõtjana.
4. Neljanda teemavaldkonna kaudu laiendavad õppijad oma teadmisi globaalsetest probleemidest ja toimijatest. Eesmärgiks on õppida nägema, kuidas igaüks saab panustada maailma turvalisemaks ja humansemaks muutmisel.

Aine sisu kaudu:

1. õpitakse mõistma maailma mitmekesisust, riikide huvisid, koostööd ja probleeme globaalse infoühiskonna kujunemisel ning riskiühiskonna käsitlemisel;

2. vaadeldakse rahvusriikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide osa tänapäeva maailmas, antakse ülevaade riikidevahelise koostöö väljakutsetest (kliimamuutus ja teised ökokatastroofid, rahvusvaheline terrorism, rahvusvaheline migratsioon, võitlus vaesusega, maailmamajanduse ja maakera rahvastiku arenguprobleemid jms);
3. tutvutakse üleilmastumise ilmingute ja tagajärgedega.

Ühiskonnaõpetus kujundab õpilastes järgmisi väärtusi ja hoiakuid: seaduslikkus ja isiklik vastutus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, intellektuaalse omandi väärtustamine, salliv suhtumine erinevustesse, lugupidamine erinevate kultuuride vastu, tauniv suhtumine eelarvamustesse, sh rassismi ja ksenofoobiasse, säästev eluviis ning orienteeritus elukestvate õppele.

Ühiskonnaõpetuses lõimuvad teiste sotsiaalainete teadmised, oskused ja väärtushinnangud ning eelmistes kooliastmetes õpitu, ühtlasi süvenevad varem omandatud teadmised ühiskonnast teooria ja praktilise tegevuse kaudu. Õpitavat käsitletakse selliselt, et ühelt poolt omandaksid õpilased tervikpildi vastastikku seotud sootsiumist, kuid teiselt poolt oskaksid alati hinnata oma positsiooni ja valikuid sotsiaalsest kontekstist tulenevalt.

Ühiskonnaõpetus on tihedalt seotud ajaloo, geograafia, bioloogia ja inimeseõpetusega. Nii käsitletakse geograafias põhjalikumalt rahvastiku-, linnastumis- ja maailmamajandusprobleeme ning nende seoseid üleilmastumisega. Samal ajal süvendab ühiskonnaõpetus õpilaste teadmisi riigist, mis on saadud ajalooõpetuse kaudu. Õiguse, riigikaitse, filosoofia ja usundiõpetuse valikkursused avardavad veelgi õpilaste teadmisi oma ja teistest kultuuridest ning ühiskonnast, toovad enam sisse mitmekultuurilisuse ja globaliseerumise dimensiooni, et luua seoseid ning märgata sarnast ja erinevat.

Õppematerjal esitatakse võimalikult probleemipõhiselt ja igapäevaeluga seostatult. Suurt tähelepanu pööratakse õpilastes huvi äratamisele aine vastu, õpimotivatsiooni kujundamisele.

Õppetöös rakendatakse aktiivõppemeetodeid, nagu arutelud, juhtumianalüüsid, uurimisprojektid ning kaasalöömine kodanikualgatuslikes ettevõtmistes. Olulised on uurimuslikud õpivõtted, mille abil omandavad õpilased probleemide püstitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö planeerimise ja tegemise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused.

Ühiskonnaõpetuse aine omandamisele aitavad kaasa õppekäigud, ekskursioonid, kohtumised erinevate inimestega jms.

Õppekirjandusele lisaks kasutatakse erinevaid materjale ja teabetekste, dokumente, elektroonilisi andmebaase, õppefilme jms.

4.3. Õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

1. tunneb nüüdisühiskonna kujunemise põhijooni, struktuuri, valdkondi ja korraldust, mõistab poliitika toimetehhanisme ning oskab ennast ühiskonna arenguga suhestada;
2. tunneb ja väärtustab demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi; oskab kasutada „Eesti Vabariigi põhiseadust“, rahvusvahelisi õigusnorme ja õigusakte; järgib seadusi ning toimib oma õiguste ja kohustuste järgi;
3. iseloomustab riikidevahelise poliitilise, majandusliku ja kultuurilise suhtlemise põhimõtteid, nüüdismaailma põhiprobleeme ja arengutendentse, tunneb olulisi rahvusvahelisi organisatsioone ning mõistab oma rolli maailmakodanikuna;
4. on omandanud ülevaate nüüdisaegse majanduse toimetehhanismidest, oskab adekvaatselt määrata ja realiseerida oma karjäärivõimalusi ning otsida teavet omale sobivate eneserakendus- ja edasiõppimisvõimaluste leidmise kohta;
5. teab tarbijaõigusi ning oskab lahendada nendega seotud probleeme, käitub teadliku ja vastutustundliku tarbijana, analüüsib oma käitumise tagajärgi ning mõistab üksikisiku rolli globaalsel tasandil (kliimamuutus, õiglase kaubandus, ületarbimine jms);
6. määratleb end ühiskonnas oma võimalusi arvestades, tuleb toime turumajanduslikus ühiskonnas, osaleb aktiivselt ja vastutustundlikult ühiskonnaelus, sh kodanikualgatusprojektides, kaitseb oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi, ning seisab vastu demokraatlike väärtuste eiramisele;
7. seletab ja kasutab kontekstis ühiskonnaõpetuse olulisemaid mõisteid, mõistab õigusteksti ning sotsiaal-majanduslikku teavet; oskab leida vajalikku infot, seda kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada ning luua uut teavet, väärtustades ja arvestades autoriõiguste kaitset.

4.4. I kursus „Ühiskonna areng ja demokraatia“

4.4.1. Ühiskond ja selle areng

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. iseloomustab nüüdisühiskonda, tunneb ühiskonna struktuuri ning toimetehhispõhimõtteid, ühiskonnaelu valdkondi ja nende omavahelist seotust ning oskab ennast suhestada ühiskonna arenguga;
2. tunneb demokraatia põhimõtteid ja vorme, analüüsib ja väärtustab demokraatia võimalusi (sh kodanikuaktiivsust) ning hindab ohte;

3. iseloomustab nüüdisühiskonna peamisi probleeme Eestis, Euroopas ja maailmas, analüüsib sotsiaalsete pingete ja probleemide tekke põhjusi, kirjeldab sellest tulenevaid ohte ning on valmis oma võimaluste piires lahenduste leidmisele kaasa aitama;
4. teab euroopalikke põhimõtteid sotsiaalkaitse alal ning oskab vajaduse korral otsida abi;
5. on kujundanud oma kodanikupositsiooni Eesti, Euroopa ja globaalses kontekstis ning tunneb kodanikualgatuse võimalusi;
6. tunneb ning järgib inim- ja kodanikuõigusi ning -vabadusi, seisab vastu humanistlike ja demokraatlike väärtuste eiramisele ning tunneb kodanikuvastutust;
7. oskab koguda sotsiaal-poliitilist ja majanduslikku teavet, sh meediast, seda kriitiliselt hinnata, süs-tematiseerida ning kasutada;
8. seletab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *nüüdisühiskond, tööstusühiskond, postindustriaalne ühiskond, infoühiskond, teadmusühiskond, heaoluühiskond, siirdeühiskond, demokraatia, ühiskonna jätkusuutlikkus, kodanikuühiskond, avalik, äri- ja mittetulundussektor, otsene ja esindusdemokraatia, huvirühm, mittetulundusühing, sotsiaalne mobiilsus, sotsiaalne staatus, inim- ja kodanikuõigused, intellektuaalomand, pluralism, sotsiaalne turvalisus, sotsiaalkindlustus, sotsiaalabi, ühishüved*.

Õppesisu

Ühiskonna uurimine

Sotsiaalteaduste valdkonna eripära. Teaduslik ühiskonna uurimise meetod. Teadusliku teadmise erinevus tavateadmisest.

Sotsiaalsed suhted ja institutsioonid

Rahvastiku sotsiaal-majanduslik jaotus ja ühiskonna kihistumine.

Ühiskonna sooline ja vanuseline jaotus. Rahvusvähemused, vähemusrahvused. Religioosne mitmekesisus. Haridus sotsiaal-majandusliku staatuse tegurina. Sotsiaalne mobiilsus.

Ühiskonna sidusus. Sotsiaalne õiglus. Majanduslik ja sotsiaalne ebavõrdsus. Vaesus. Vaesuse leevendamise meetmed.

Normid ja väärtused.

Sotsiaalsed institutsioonid: perekond, riik, turg, meedia.

Nüüdisühiskond ja selle kujunemine

Avalik ja erasektor. Kodanikuühiskond Tööstusühiskond. Moderniseerumine. Postindustriaalne ühiskond. Infoühiskond. Teadmusühiskond.

Siirdeühiskond. Heaoluühiskond.

Ühiskonna jätkusuutlikkus.

4.4.2. Demokraatliku ühiskonna valitsemine ja kodanikuosalus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. iseloomustab demokraatliku valitsemiskorralduse toimemehhanisme Eestis ja Euroopa Liidus ning valitsemises osalemise võimalusi;
2. iseloomustab poliitilisi ideoloogiaid ja kujundab oma põhjendatud eelistused;
3. tunneb Eesti ja Euroopa Parlamendi valimissüsteemi ning mõistab oma kohustust valijana;
4. tunneb, kasutab ning järgib „Eesti Vabariigi põhiseadust“ ja teisi õigusakte ning oskab seaduslike vahenditega kaitsta oma huve ja õigusi;
5. suhtleb vajaduse korral riigi ja kohalike asutustega ning vormistab nõuetekohaseid dokumente;
6. on kursis ühiskondlik-poliitiliste sündmustega, mõistab tänapäeva ühiskonna probleeme ning pakub võimaluse korral lahendusi;
7. seletab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *riik, monarhia, vabariik, unitaarriik, föderatsioon, konföderatsioon, parlamentarism, presidentialism, poolpresidentialism, kodakondsus, demokraatia, diktatuur, avalik haldus, bürokraatia, korruptsioon, ideoloogia, liberalism, konservatism, sotsiaaldemokraatia, erakond, sotsiaalne liikumine, vasakpoolsus, parempoolsus, tsentrism, õigusvahe-mees (ombudsman), õiguskantsler, riigikontroll, majoritaarne ja proportsionaalne valimissüsteem, e-valimised, õigusriik, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, fraktsioon, täidesaatev võim, koalitsioonivalitsus, enamus- ja vähemusvalitsus, kohtuvõim, riigipea, põhiseaduslikkuse järelevalve, regionaalpoliitika, kohalik võim, Euroopa Liit, Euroopa Parlament, Euroopa Liidu Ministrite Nõukogu, Euroopa Komisjon, Euroopa Ülemkogu, Euroopa Kohus, Euroopa Nõukogu, Euroopa Inimõiguste Kohus*.

Õppesisu

Riik ja riigi vormid

Riigi põhitunnused. Riigi funktsioonid. Riigiorganid. Poliitiline režiim: demokraatia, diktatuur.

Autoritaarne ja totalitaarne režiim. Parlamentaarne ja presidentaalne demokraatia.

Demokraatia ohud.

Õigusriik ja võimude lahusus

Õigusriigi põhimõtted. Võimude lahusus ja tasakaalustatus.

Kõrgem seadusandlik võim. Parlamendi struktuur ja ülesanded. Opositsioon, koalitsioon.

Seadusloome. Eesti Vabariigi õigusaktid, rahvusvaheline õigus, Euroopa õigus.

Kõrgem täidesaatev võim. Valitsuse moodustamine. Enamus- ja vähemusvalitsus. Valitsuse ülesanded.

Riigipea. Riigipea roll parlamentarismi ja presidentialismi korral.

Kohtuvõim. Eesti kohtusüsteem. Ombudsman (õigusvahemees), õiguskantsler. Euroopa Kohus. Euroopa Inimõiguste Kohus.

Avalik teenistus. Bürokratia. Riigibürokratia kontrollimise võimalused. Riigikontroll.

Kohalik omavalitsus, selle struktuur ja ülesanded. Keskvalduse ja kohaliku valduse suhe.

Inimõigused

Inim- ja kodanikuõigused. Võrdõiguslikkus. Sotsiaalsed õigused ja sotsiaalne kaitse.

Rahvusvahelised ja riigisisised inimõiguste kaitse mehhanismid. Inimõiguste rikkumine.

Inimkaubandus. Lapstööjõud.

Poliitilised ideoloogiad

Ideoloogia mõiste ja tähendus riigivalitsemises. Liberalism, konservatism, sotsiaaldemokraatia. Vasak- ja parempoolsus erinevates poliitika valdkondades. Äärmusideoloogiad (natsism, fašism, kommunism, islami fundamentalism).

Valimised

Demokraatlike valimiste põhimõtted. Peamised valimissüsteemid. Aktiivne ja passiivne valimisõigus. Valimiskäitumine, valimiste tulemused. Riigikogu. Kohalike omavalitsuste volikogude ja Euroopa Parlamendi valimised Eestis. E-valimised.

Erakonnad ja kodanikuühendused

Huvid, nende realiseerimine ühiskonnas. Erakonnad. Huvigrupid. Kodanikühiskond, kaasamine.

Euroopa Liidu valitsemiskord ja toimimine

Euroopa Liidu institutsioonid ja nende ülesanded: Euroopa Parlament, Euroopa Liidu Ministrite Nõukogu, Euroopa Komisjon, Euroopa Ülemkogu, Euroopa Kohus. Euroopa Liidu poliitikavaldkonnad. Lissaboni lepingu põhimõtted.

4.5. II kursus „Majandus ja majanduspoliitika“

4.5.1. Ühiskonna majandamine

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. on omandanud ülevaate nüüdisaegse majanduse toimimisest ja erinevatest majandussüsteemidest iseloomustab riikide majandusliku suhtlemise põhimõtteid;
2. väärtustab säästva majanduse põhimõtteid;
3. tunneb tarbija ning ettevõtja rolli ühiskonnas, mõistab nende ühis- ja vastandlike huve;
4. tunneb maksupoliitikat, selle mõju üksikisikule ja ühiskonnale, väärtustab maksude maksmist kui kodaniku ja ettevõtja panust ühiskonna heaolusse;
5. teab oma võimalusi ja oskab käituda tööturul; mõistab elukestva õppe olemust ja vajadust;

6. oskab leida majandusalast teavet, kasutada selle töötlemiseks asjakohaseid statistilisi meetodeid ning esitada tulemusi suuliselt, visuaalselt ja kirjalikult;
7. tunneb töösuhteid, ettevõtlust ning intellektuaalse omandi kaitset reguleerivaid olulisemaid õigusakte;
8. teab ja kasutab kontekstis mõisteid *majandusressurss, turumajandus, segamajandus, makromajanduspoliitika, fiskaalpoliitika, rahapoliitika, ühishüve, SKT, inflatsioon, tarbijahinnaindeks, import, eksport, proportsionaalne ja progressiivne tulumaksusüsteem, otsene ja kaudne maks, sotsiaalkindlustusmaks, töötuskindlustusmaks, brutopalk, netopalk, varimajandus, ümbrikupalk, tööturg, tööhõive, tööpuudus, tööjõupuudus, aktiivsed ja passiivsed tööturumeetmed, heitunu, innovatsioon, tööstusomand, autoriõigus, indikatiivne ostukorv, tarbijakaitse, tööandja, töövõtja, toll, Euroopa ühisturg, euro.*

Õppesisu

Riik ja majandus

Ühiskonna majandusressursid ehk tootmistegurid. Looduslikud ressursid, kapital, inimressursid. Ettevõtlikkus. Majandussüsteemid. Majanduse sektorid, nende arengutrendid. Ettevõtlus. Riigi roll majanduse korraldamises. Euroopa Liidu roll Eesti majanduses. Euro. Majandusarengu tsüklilisus. Väliskaubanduse piirangud.

Makromajanduslikud põhinäitajad: sisemajanduse kogutoodang, eelarvetasakaal, inflatsioon, tarbijahinnaindeks. Impordi-eksporti tasakaal. Riigi välisvõlg.

Fiskaalpoliitika. Riigieelarve. Maksukoormus. Maksud.

Tööturg ja hõive

Tööjõud ja mitteaktiivne rahvastik. Tööturg. Rollid tööturul. Tööhõive. Tööpuudus, tööjõupuudus. Hõivepoliitika Eestis ja Euroopa Liidus. Aktiivsed ja passiivsed tööturumeetmed. Tööränne. Tööseadusandlus.

Ettevõtlust, töösuhteid ja intellektuaalse omandi kaitset reguleerivad olulisemad õigusaktid.

Tarbimine ja investeerimine

Üksikisik turumajanduskeskkonnas. Vajadused, võimalused ja tarbimiskäitumine. Ostukorv. Laenud, laenuriskid. Tarbijakaitse. Investeerimine, aktsiad. Pensionifondid.

4.5.2. Maailma areng ja maailmapoliitika

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. teab tähtsamaid globaalprobleeme ja tunneb kaasvastutust nende lahendamise eest;
2. iseloomustab nüüdismaailma põhiprobleeme ja arengutendentsi; osaleb ühiskonna arengu aruteludes ning mõistab rahvusvaheliste kodanikualgatusprojektide tähtsust probleemidele osutamisel ja nende lahendamisel;

3. analüüsib poliitiliste konfliktide põhjusi ja tagajärgi ning pakub konfliktide ületamiseks argumenteeritud lahendusi;
4. kasutab infotehnoloogiavahendeid infot otsides, tõlgendades ja vahendades, arvestades ning väärtustades autoriõigust;
5. tunneb humanitaarõiguse norme, nendest tulenevaid piiranguid ja kaitset; austab elu ja inimväärikust.

Õppesisu

Nüüdisaja maailma mitmekesisus ja rahvusvaheline suhtlemine

Maailma rassiline, rahvuslik ja religioosne mitmekesisus. Maailma arengu ebaühtlus.

Rahvusvahelise suhtlemise põhimõtted ja viisid. Vastuolud tänapäeva maailmas.

Riikidevaheline koostöö, vastuolude ületamise võimalused. Rahvusvaheline julgeolek ja koostöö-organisatsioonid: G7, OECD, Euroopa Nõukogu, NATO, ÜRO.

Üleilmastumine.

Globaalprobleemid, lahenduste otsingud.

Humanitaarõiguse põhimõtted ja olemus; rahvusvahelise humanitaarõiguse rikkumise juhtumid. Lapssõdurid.

Illegaalne immigratsioon ja põgenikud. Illegaalne kaubandus.

4.6. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

1. lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
2. taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt;
3. võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;
4. kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
5. rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
6. laiendatakse õpikeskkonda: arvutiklass, raamatukogu, kohaliku omavalitsuse ja riigiasutused, ettevõtted, mittetulundusühingud, arhiivid, näitused, muuseumid.

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse tundides kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: rollimäng, arutelu, diskussioon, väitlus, ajurünnak; ühistegevus ja vabatahtlik töö, projektõpe; referaadi, uurimistöö, arvamustöö, õpimapi koostamine (viitamisreeglitega tutvumine, töö esitlemine jm); temaatilised mängud, nt tarbijakaitse; infootsing teabeallikatest (sh riigiportaalist www.eesti.ee) ja andmete töötlemine ning esitamine IKT võimalusi kasutades; statistika, allikate, sh juriidiliste tekstide ja kaardi analüüs; töölehtede täitmine; reklaami, teemakohaste filmide jms kriitiline analüüs; juhtumianalüüs, dokumendiplankide täitmine jm; õppekäigud, külalisesinejate kutsumine jne.

4.7. Füüsiline õpikeskkond

1. Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, on internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus. Õppe sidumiseks igapäevaeluga võimaldab kool õpet väljaspool klassi. Õppetöö tulemuslikkuse huvides on soovitatav pidada kaks järjestikust tundi.
2. Kool võimaldab kasutada tunnis Eesti, Euroopa ja maailma poliitilist kaarti, „Eesti Vabariigi põhiseadust“ (üks eksemplar õpilase kohta), „Eesti Vabariigi põhiseaduse“ kommenteeritud väljaannet (üks kooli kohta), ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni (vähemalt üks kahe õpilase kohta), Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (üks kooli kohta), ÜRO lapse õiguste konventsiooni (üks kooli kohta), Euroopa Liidu põhiõiguste hartat ning parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta (üks kooli kohta).
3. Kool võimaldab ainekava eesmärgi toetavaid õppematerjale (auviseid, erialaseid teatmeteoseid, ajalehti ja ajakirju, statistilisi ja metoodilisi materjale jne).

4.8. Hindamine

Ühiskonnaõpetuse õpitulemusi hinnates lähtutakse gümnaasiumi õppekava üldosa ning teiste hindamist reguleerivate õigusaktide käsitlest. Gümnaasiumi õpitulemused on määratud rahuldaval tasemel.

Hinnatakse ainekavas toodud õpitulemuste saavutatust: nii õpilase teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Aineteadmiste ja -oskuste kõrval antakse hinnanguid ka väärtuselistes ning hoiakulistes küsimustes. Väärtuste ja hoiakute hindamist võimaldavad rollimängud, juhtumianalüüsid ning rühmatöö.

Õpitulemuste saavutatuse kontrollimise vormid on mitmekesised. Hinnata saab arutlusoskust, teksti mõistmist, tööd erinevate allikatega (pildid, skeemid, tabelid, tekstid jms). Praktiliste tööde puhul ei

hinnata mitte ainult tulemust, vaid ka protsessi käiku. Õpilase hoiakuid ja väärtusi saab mõõta vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel. Veel hinnatakse õpilaste probleemide nägemise ja analüüsi oskust.

Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

4.9. Valikkursus „Inimene ja õigus“

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Valikkursusega taotletakse, et õpilane:

1. mõistab õiguse olemust ning põhimõtteid, millel rajanevad „Eesti Vabariigi põhiseadus“ ja teised seadused;
2. omandab teadmisi Eesti õigussüsteemist;
3. kujundab teadlikkust orienteeruda õigusküsimustes, arendab tahet ja võimet osaleda õiguslastes diskussioonides ning lahendab iseseisvalt õigusprobleeme;
4. kujundab oma õiglus- ja õigustunnetust, sallivust ja austust teiste inimeste ning tõekspidamiste vastu, väärtustab ja arvestab autoriõigusi;
5. arendab efektiivse õiguskäitumise seisukohast olulisi oskusi, nagu kriitiline mõtlemine, analüüs, suhtlemine, vaatlus, probleemide lahendamine;
6. avardab oma teadlikkust õigussüsteemi toimimisest ning seaduste, juristide ja õiguskaitseorganite rollist;
7. omandab teadmisi kutsevaliku võimalustest Eesti õigussüsteemis.

Kursuse lühikirjeldus

Kursus on oma struktuurilt üles ehitatud Eesti õigussüsteemi ja selle ajalugu arvestades. Kursus algab õiguse olemuse ja ajaloo tutvustusega ning käsitleb seejärel Eesti õigussüsteemi ja -korraldust õigusharude kaupa.

Õppesisu koostades on pööratud tähelepanu nii kõige olulisema teoreetilise materjali omandamisele kui ka selle tähenduslikuks muutmisele praktiliste näidete kaudu. Seetõttu on soovitatav kasutada õppetöös mitmekesist õppematerjali alates õigusõpikutest kuni õppijate isiklike kogemusteni. Kursus eeldab elavat ja praktikaga tihedalt seonduvat õppetegevust.

Kuna õigusloome on pidev protsess, ei saa kursus „Inimene ja õigus“ ning selle õpetamiseks kasutatav õppematerjal pretendeerida lõplikule tõele. Õppes püütakse selle poole, et õpilased mõistaksid õiguse dünaamilisust ning oskaksid selle põhjal õigusolukordades käituda. Kursuse õppimise järel peaksid õpilased olema võimelised nägema neid ümbritsevat õigusruumi avara pilguga ning oskama esitada otstarbekohaseid küsimusi.

4.9.1. Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

1. tunneb õiguse olemust ja põhimõtteid ning Eesti õigussüsteemi;
2. on kursis muutustega õigussüsteemis;
3. kasutab õiguslaseid teadmisi ja oskusi igapäevaelus;
4. valdab tahet ja võimet osaleda õiguslastes diskussioonides, oskab iseseisvalt toimida teda käsitlevates lihtsamates õigusprobleemides;
5. on omandanud õiguskäitumise seisukohast olulisi kriitilise mõtlemise, analüüsi, suhtlemise, vaatluse ja probleemide lahendamise oskusi;
6. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *õigus, tavaõigus, seadus, kohus, õigussüsteem, inimõigused, kodanikuõigused, Mandri-Euroopa õigussüsteem, Anglo-Ameerika õigussüsteem, eraõigus, avalik õigus, õiguse allikas, rahvaste enesemääramisõigus, õigusliku järjepidevuse printsiip, õigusriik, õigussuhe, subjektiivne õigus, juriidiline kohustus, juriidiline fakt, tegu, sündmus, õigussuhte subjekt, õigussuhte objekt, juriidiline isik, õigusvõime, teovõime, inimõigused, põhiõigused, kodanikuõigused, autoriõigused, inimõiguste subjekt, pärimine ja pärandamine, perekond, perekonnaseisuasutus, perekonnaseisuakt, perekonnaseisutunnistus, abieluvaraleping, ühisvara, lahusvara, ülalpidamiskohustus, elatis, elatisraha, vanemlikud õigused, pärimine, pärandaja, pärand, pärija, annak, pärandi avanemine, pärimisleping, testament, seaduse järgi pärimine, omand, valdus, asi, kinnisasi, vallasasi, omaabi, kinnistu, piiratud asjaõigused, leping, lepingu tingimused, suuline leping, kirjalik leping, notariaalne leping, notar, lepinguline kahju, lepinguväline kahju, mittevaraline kahju, viivis, leppetrahv, käendus, tööleping, katseaeg, töövaidluskomisjon, töövõtuleping, avalik teenistus, tarbija, kaup, teenus, kvaliteet, hind, pretensioon, süütegu, süüteo koosseis, tahtlus, kavatsatud tegu, kaudne tahtlus, ettevaatamatus, kergemeelsus, hooletus, süü, õigusvastane tegu, süüvõimelisus, karistus, aegumine, kohtumenetus, tsiviilasi, haldusasi, kriminaalasi, maakohus, halduskohus, ringkonnakohus, riigikohus, hagiavaldus, võistlevuse printsiip, uurimisprintsiip, süütuse presumptsioon, esindaja, kaitsja.*

4.9.2. Õpitulemused ja õppesisu

Mis on õigus ja kuidas see tekkis

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

saab aru õiguse tekkeloost ja õigusest kui ühiskonnaelu valdkonnast.

Õppesisu

Õigus ja selle teke, õiguse kodifitseerimine, tavaõigus, seadus, kohus, õigussüsteem, Rooma õigus, inimõigused, kodanikuõigused, Mandri-Euroopa õigussüsteem, Anglo-Ameerika õigussüsteem, kohtupretsedent.

Õiguse jagunemine, süsteem ja allikad

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. saab aru nüüdisaja õiguse struktuurist;
2. suudab määrata õigussuhteid edaspidiste õpingute käigus. Õppesisu Eraõigus, avalik õigus, õiguse allikas.

Eesti õigussüsteemi ajalooline kujunemine

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. tunneb Eesti omariikluse kujunemislugu;
2. mõistab õpitud õigusküsimusi;
3. seostab käsitletud küsimuste kontekstis minevikku ja tänapäeva.

Õppesisu

Rahvaste enesemääramisõigus, selle rakendamise näiteid ajaloost, Eesti riigi teke rahvaste enesemääramisõiguse alusel, õigusliku järjepidevuse printsiip, Eesti iseseisvuse taastamine õigusliku järjepidevuse printsiibi alusel, õigusriik (Immanuel Kant).

Õigussuhe

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. oskab eristada õiguslikku ja mitteõiguslikku suhet;
2. määrab õiguslikes suhetes osalejaid, lahendab lihtsamaid ja põhimõttelisemaid õiguslikke vaidlusi.

Õppesisu

Õigussuhe, subjektiivne õigus, juriidiline kohustus, juriidiline fakt, tegu, sündmus, õigussuhte subjekt, õigussuhte objekt, juriidiline isik, õigusvõime, teovõime.

Inimõigused

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. omandab teadmisi inimõiguste olemusest ja eripärast ning ülevaate inimõigustealastest dokumentidest;
2. tunneb inimõiguste järgimist Eestis ja olukorda maailmas;
3. märkab ja analüüsib inimõiguste probleeme;
4. on salliv erinevate inimeste ja mõtteviiside suhtes.

Õppesisu

Inimõigused, põhiõigused, kodanikuõigused, inimõiguste subjekt, inimõiguste kaitse süsteem, inimõiguste kaitse ja järelevalve organisatsioonid, inimõiguste piiramine.

Perekonnaõigus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. on omandanud teadmisi perekonnaõigusest, sealhulgas tema enda õigustest, kohustustest ning vastutusest perekonnasuhetes;
2. suhtub positiivselt perekonnasse ning laste kasvatamisesse.

Õppesisu

Perekond, abielu ja abiellumine, abielu lõppemine, perekonnaseisuasutus, perekonnaseisuakt, perekonnaseisutunnistus, abieluvaraleping, ühisvara, lahusvara, abikaasade varalised õigused ja kohustused, laps perekonnas, ülalpidamiskohustus, elatis, elatisraha, vanemlikud õigused, pärimine, pärandaja, pärand, pärija, pärimise käik, pärandi avanemine, testamenditäitja, inventuur, annak, pärimisleping, testament, notariaalne testament, kodune testament, seaduse järgi pärimine, pärimine pärandaja viimse tahte kohaselt, sundosa.

Asjaõigus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. on omandanud algteadmised asjaõigusest ning oskab orienteeruda omandisuhetes;
2. on omandanud praktilisi oskusi asjaõiguse toimimisest igapäevaelu tasandil.

Õppesisu

Leping, lepingu tingimused, suuline leping, kirjalik leping, lepingute areng, riigi roll lepingute täitmisel, lepingute sõlmimine, notariaalne leping, notar, lepingu täitmine, lepingu mittetäitmine,

lepinguline kahju, lepinguväline kahju, mittevaraline kahju, viivis, leppetrahv, käendus, omand, valdused, hüpoteegid, servituudid, intellektuaalomand.

Lepingud

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. eristab lepingu vorminõudeid ning mõistab erinevate lepingutingimuste tähtsust;
2. eristab eriliigiliste lepingute erinevaid olulisi tingimusi;
3. teab, kus võib lepingute sõlmimisel tekkida probleeme, ning suhtub lepingute sõlmimisesse tähelepanelikult.

Õppesisu

Leping, lepingu tingimused, suuline leping, kirjalik leping, notariaalne leping, notar, lepinguline kahju, lepinguväline kahju, moraalne kahju, viivis, leppetrahv, käendus.

Tööõigus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. teab töölepingu olemust ja olulisi tingimusi ning oma õigusi töölepingu lõpetamisel;
2. teab töölepingu ja töövõttulepingu erinevust ning oskab hankida abi tööõigusküsimustes;
3. oskab sõlmida töölepingut.

Õppesisu

Tööleping, katseaeg, töövaidluskomisjon, töövõttuleping, avalik teenistus.

Tarbijakaitse

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. oskab käituda probleemsetes tarbimissituatsioonides ning oma õiguste kaitsmiseks abi otsida;
2. on teadlik ja säästlik tarbija.

Õppesisu

Tarbija, kaup, teenus, tarbija õigused ja kohustused, teenuse või kauba pakkuja õigused ja kohustused, reklaam, kataloogid, kvaliteet, hind, kauba ja teenuse eest tasumine, pretensioon ja selle esitamine, kompensatsioon.

Intellektuaalomand

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane: tunneb ja järgib „Autoriõiguse kaitse seaduse“ nõudeid.

Õppesisu

Autor, õiguste valdaja, teos, kaubamärk, patent, andmebaas, isiklikud õigused, varalised õigused, kasutusõigus, litsents, autoritasu, piraatkoopia, viitamine ja tsiteerimine.

Karistamine ja karistusõigus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. on omandanud teadmisi karistusõiguse eesmärkidest ja olulisematest põhimõtetest;
2. teab, miks mõni taunitav tegu on kriminaalkorras karistatav ja teine mitte;
3. mõistab süütegude eest kohaldatavaid karistusi ning teab karistamist välistavaid asjaolusid;
4. on teadlik vajadusest võidelda ennetavalt kuritegevuse vastu.

Õppesisu

Süütegu, süüteo koosseis, tahtlus, kavatsetud tegu, kaudne tahtlus, ettevaatamatus, kergemeelsus, hooletus, süü, õigusvastane tegu, süüvõimelisus, karistus, karistuse eesmärgid, aegumine, süütuse presumptsioon.

Kohtumenetlus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. on omandanud teadmisi Eesti kohtusüsteemist, kohtumenetluse põhimõtetest ning menetluses osalevate isikute õigustest ja kohustustest;
2. eristab erinevaid menetlusstaadiume.

Õppesisu

Eesti kohtusüsteem, kohtumenetluse olemus ja selle liigid, tsiviilasi, haldusasi, kriminaalasi, maakohus, halduskohus, ringkonnakohus, riigikohus, hagiavaldus, võistlevuse printsiip, uurimisprintsiip, süütuse presumptsioon, esindaja, kaitsja.

4.10. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

1. lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
2. taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
3. võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;

4. kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
5. rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
6. laiendatakse õpikeskkonda: kohtud, arvutiklass jne;
7. on õppes olulisel kohal uurimuslikud tegevused, arutelu, töö mõistetega: seletamine ja kasutamine kontekstis, dokumendi ja pildi analüüs, töö õppetekstiga, plankide ja ankeetide täitmine, ajurünnak, juhtumianalüüs, rollimängud ja simulatsioonid, rühmatöö, projektides osalemine, õppekäigud, kohtumised õigusorganite esindajatega koolis ja nende töö jälgimine töökohal jmt. Uurimusliku õppe käigus omandavad õpilased probleemide püstitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö planeerimise, vaatluste tegemise, tulemuste töötlemise, tõlgendamise ja esitamise oskused.

4.11. Füüsiline õpikeskkond

1. Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, on internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus.
2. Kool võimaldab õppe sidumiseks igapäevaeluga õpet ja õppekäike väljaspool klassiruumi (nt kohtus) vähemalt kaks korda õppeaasta jooksul.
3. Koolil on ainekava eesmärgi toetavaid õppematerjale ja -vahendeid, seadused jt õigusaktid: „Eesti Vabariigi põhiseadus“ (vähemalt üks kahe õppija kohta), teised seadused; igapäevane õiguslane info meedias, ajakirjandus.

4.12. Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet, et õpet tulemuslikumalt kavandada. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas taotletavatele õpitulemustele.

Kontrollitakse ja hinnatakse mõistete seletamist ning kasutamist, probleemidest arusaamist ja nende analüüsi, suutlikkust mõista õigusküsimuste olemust, osalemist diskussioonis, arutamise ja argumenteerimise oskust, õiguslase informatsiooni otsimise ja tõlgendamise oskust, osalemist ühistegevuses (simulatsioonid, rollimängud, projektid), plankide, avalduste, reklamatsioonide jne täitmise õigsust, kompleksust ja täpsust, ettekannete, ülevaadete, kokkuvõtete, referaatide, PowerPointi esitluste jt iseseisva ning rühmatöö ülesannete täitmist ja esitlemist.

Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

Kursuse hinne kujuneb kontrolltööde, praktiliste tööde ning uurimuste, iseseisvate tööde ja ettekannete hinnetest. Hindamise aluseks on töö iseseisev sooritus, loovus ja vormistamise korrektsus. Praktilised tööd on mingi konkreetse üksikteema, materjali vms kohta. Iseseisvad tööd on kodused ülesanded, klassitööd ja arvutitunnitööd, mida hinnatakse valikuliselt. Kursuse jooksul võib hinnata ka koduseid töid, suulisi vastuseid, ülesannete lahendamist, osalemist rühmatöös jne.

5. INIMESEÕPETUS

5.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi inimeseõpetusega taotletakse, et õpilane:

1. austab enda ning teiste inimväärikust, suhtub eelarvamusteta ja lugupidavalt kõigisse inimestesse, arvestab nende erivajadusi ja individuaalsust ning väärtustab individuaalseid ja kultuurilisi erinevusi;
2. mõistab ning austab erinevaid maailmavaatelisi tõekspidamisi;
3. on aktiivne ja kompetentne demokraatliku ühiskonna kodanik, kellel on valmisolek kohaneda muutustega töö- ja ühiskonnaelus ning kes vastutab oma elu eest ja tuleb toime enda probleemide lahendamisega;
4. väärtustab perekonda, mõistab vastastikust rahuldust ja toetust pakkuvate suhete loomise ja hoidmise põhimõtteid ning pereliikmete vastutuse osa perekonna väärtuste hoidmisel ja laste arengu toetamisel;
5. mõistab erinevate elurollide osa karjääri kujunemises ning pere- ja tööelu tasakaalus hoidmise tähtsust.

5.2. Õppeaine kirjeldus

Inimeseõpetuse perekonnaõpetuse kursuses keskendutakse perekonnaelu psühholoogiale, sotsioloogiale, eetikale, perekonnaõigusele, majandamisele ja perekonna rollile ühiskonnas, et omandada vajalikud teadmised, oskused ja hoiakud tulevase perekonnaelu alusena. Kursus toetab õpilase isiksuse arenemist, aitab mõtestada ja analüüsida oma rolli perekonnas, arendada vastutustunnet nii isiklikus kui ka ühiskonnaelus. Perekonnaõpetuse kursus kujundab eelkõige õpilaste enesemääratlus-, sotsiaalset ja väärtuspädevust. Teistest õppeainetest on kursus tihedalt seotud loodusainete, kirjanduse ning teiste sotsiaalvaldkonna ainetega.

Õpilane õpib tundma ühiskonnas toimivaid demograafilisi, sotsiaalseid, majanduslikke ja ajaloolisi protsesse ning nähtusi, mis mõjutavad pereelu struktuure ja protsesse. Perekonnaõpetus lõimib sotsiaalainete õppes saadud teadmised ja oskused. Õpe valitakse rõhuasetusega elulähedasele ainekäsitlele, toetades õpilase arusaama õpitava vajalikkusest.

Õppe ja metoodika seisukohalt on tähtsad:

1. mitmekesised õppemeetodid, sh aktiivõppemeetodid (nt arutelud, rollimängud, rühmatööd, paaristööd, projektitööd, uurimistööd, juhtumianalüüsid, ajurünnakud jne) ning praktilised ülesanded (nt vaatlused, intervjuud jne);
2. üksi- ja ühisõppe võimaldamine;
3. õppe sidumine koolivälise eluga (nt projektitööd, uurimistööd, kohtumised erinevate inimestega jne), tagades aine seotuse igapäevaeluga.

Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid on metoodiliselt mitmekesised, luues nii üksi- kui ka ühisõppe võimalused ning sidudes need igapäevaeluga.

Väärtuskasvatust ja hoiakute kujundamist vaimse õpikeskkonna osana korraldatakse üksteist mõistvas õhkkonnas, et arendada õpilaste positiivset mõtlemist oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õpikeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele ning võimalustele vabalt arvamust avaldada, olla algatusvõimeline, osaleda ja tegutseda nii üksi kui ka koos teistega.

Perekonnaõpetuses õpitakse teatud teemasid ülevaate korras ja teatud teemasid sügavuti. Teemasid võib käsitleda nii üksteisele järgnevatena kui ka integreerituna, et saavutada oskuste-, teadmiste- ja väärtustepõhised õpitulemused.

5.3. Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

1. mõistab ning oskab selgitada kooselu ja perekonna eri vormide osa üksikisiku ning ühiskonna elus;
2. väärtustab perekonda ja oskab analüüsida lähedaste inimsuhete rolli inimese elus ning põhjendab iseenda vastutust ja rolli peresuhetes;
3. analüüsib perekonna funktsioone indiviidi ja ühiskonna seisukohast ning on valmis korraldama argielu kodus, arvestades pereliikmete turvalisust, vajadusi ja tervist;
4. mõistab abielu ja perekonna psühholoogilisi, õiguslikke ning majanduslikke aspekte ning oskab leida infot ja abi, et tulla toime probleemidega;
5. selgitab lapse arengu põhiküsimusi ja lapsevanema rolli lapse kasvatamises;
6. seostab püsisuhte olemust ning selle seost seksuaalsuse ja armastusega, väärtustades usaldust ning positiivseid tundeid;
7. tunnetab iseennast, oma rolli ja vastutust nii kasvuperekonna kui ka loodava perekonna liikmena;
8. on valmis seostama enda tehtavaid valikuid isikliku pereelu õnnestumise võimalusega tulevikus;

9. mõistab vajadust tegutseda turvaliste inimsuhete loomise, säilimise ja arendamise nimel ning on valmis olema pere ja peret ümbritseva sotsiaalse võrgustiku liige.

5.4. Kursus „Perekonnaõpetus“

Perekond

Õpitulemused:

Kursuse lõpus õpilane:

1. mõistab, kuidas ühiskonnas toimuvad muutused avaldavad mõju perekonna ja peresuhetega seotud väärtustele ja traditsioonidele;
2. mõistab kooselu ja perekonna vormide mitmekesisust, analüüsides nende eeliseid ning puudusi;
3. analüüsib perekonna funktsioone indiviidi ja ühiskonna seisukohast ning oskab selgitada, kuidas oleneb nende täitmine igast pereliikmest;
4. selgitab ja toob näiteid perekesksest ja individualistlikust perekäsitlusest.

Õppesisu

Perekond. Perekonna minevik, olevik ja tulevik. Kooseluvormid. Perekonna eri vormid. Perekonna funktsioonid indiviidi ja ühiskonna seisukohast. Perekeskne ja individualistlik perekäsitlus.

Püsisuhe

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. teab ja oskab analüüsida püsisuhte loomist ning säilimist mõjutavaid tegureid;
2. mõistab püsisuhtest tulenevat vastutust ning analüüsib toimetulekuviise lähisuhete lõppemise korral;
3. kirjeldab armastuse olemust, võttes aluseks armastuse liigituse;
4. mõistab seksuaalsuhete seotust armastusega ning turvalise ja vastastikku rahuldust pakkuva seksuaalkäitumise põhimõtteid inimsuhetes;
5. kirjeldab, kuidas mõjutavad ühiskond ja kultuur suhtumist seksuaalsusesse ning seksuaalsuhetesse.

Õppesisu

Lühi- ja pikaajaline suhe. Püsisuhte loomine ning säilitamine. Püsisuhte püsimist mõjutavad tegurid. Tunded ja püsisuhe. Püsisuhtest tulenev vastutus. Toimetulek suhete lõppemisega. Armastuse olemus ja liigid. Seksuaalsuhted. Turvaline seksuaalkäitumine. Ühiskonna ja kultuuri mõju suhtumisele seksuaalsusesse.

Abielu

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. analüüsib registreeritud ja vabaabielu võimalikke eeliseid ning puudusi;
2. teab abieluga seonduvate tavade ja kommete tugevdavat ning toetavat mõju inimsuhetele;
3. mõistab lähedase sotsiaalse võrgustiku tähtsust abielu toetava süsteemina;
4. kirjeldab abieluperioode ning mõistab tegureid, mis mõjutavad abieluga rahulolu;
5. teab abielusuhtest tulenevaid õigusi ja kohustusi.

Õppesisu

Abielu: registreeritud abielu ja vabaabielu. Abielu, tavad ja kombed. Abielu toetav lähedane sotsiaalne võrgustik. Abieluline kohanemine. Abielu perioodid. Abielulise rahulolu muutused kooselu jooksul. Abielusuhtest tulenevad õigused ja kohustused.

Lapsevanemaks olemine

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. mõistab lapsevanemaks olemise rolli kui isiksuse arenguvõimalust;
2. analüüsib vanemate kasvatuslikust rollist tulenevat vastutust lapse kasvatamisel;
3. analüüsib vanemate kasvatustiile, lähtudes lapse arengu toetamisest kodukasvatuses;
4. teab tegureid, mis mõjutavad inimese reproduktiivtervist, ja tõhusaid meetodeid raseduse plaanimiseks;
5. analüüsib plaanimata rasedusega kaasnevaid valikuid ning neid mõjutavaid tegureid.

Õppesisu

Lapsevanemaks olemine ja selle komponendid: bioloogiline, juriidiline, psühholoogiline, sotsiaalne. Vanemate roll ja vastutus lapse kasvatajana. Vanemate kasvatustiilid. Pereplaneerimine ja seda mõjutavad tegurid. Planeerimata rasedus.

Laps

Õpitulemused Kursuse lõpus õpilane:

1. teab laste arenguvajadusi varases lapseas ja vanemate osa nende rahuldamisel;
2. analüüsib lapse ja vanema vahelise kiindumussuhte olemust ning vanemate mõju selle kujunemisele;
3. analüüsib kodukasvatuse olemust ja tähtsust lapse arengus.

Õppesisu

Lapse areng ja vanema osa selles. Kiindumussuhe lapsega ning vanemate mõju selle kujunemisele. Kodukasvatuse olemus, eesmärgid ja osa lapse arengus.

Kodu ja argielu

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. mõistab kodu kui turvalise elukeskkonna mõju inimese ja tema lähisuhete arengule;
2. teab ning oskab näha võimalusi pereliikmete vajaduste ja väärtustega arvestamiseks ning vastastikuseks toetuseks ja abiks;
3. mõistab pereliikmete rollide ning rollinõuete kokkuleppelisust ja paindlikkust ning nende mõju peresuhetele;
4. rakendab õpitu olukorras tõhusaid lahkhelide lahendamise viise peres;
5. teab tegureid, mis mõjutavad pereliikmete füüsilist, emotsionaalset, sotsiaalset ja vaimset tervist, ning oskab hinnata tervise säilitamist tervisliku eluviisi kaudu;
6. analüüsib, kuidas mõjutab sõltuvus erinevatest ainetest või tegevustest peresuhteid, ning mõistab kaassõltuvuse olemust;
7. analüüsib lahkuminekku ja lahutuse põhjusi ning tagajärgi;
8. selgitab leina olemust ning oskab kirjeldada leinast ülesaamise võimalusi;
9. väärtustab perekonnasuhete säilimist ja perekonda.

Õppesisu

Kodu ja selle loomine. Kodu kui elukeskkond. Pereliikmete vajadused ja väärtused ning nende arvestamine. Sallivus suhetes. Rollide jaotumine peres. Abistavad suhted peres. Suhtlemine peres. Lahkhelid peres ning nende lahendamise võimalused. Perekond, inimese tervis ja tervislik eluviis. Terviseriskid ning nende ennetamine üksikisiku, perekonna ja kogukonna tasandil. Lahkumine ja lahutus. Lein ja toimetulek sellega. Perekondlike suhete säilitamine.

Perekonna majanduselu ja õigusaktid

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. mõistab perekonna eelarve planeerimise ja kulutuse analüüsimise vajalikkust;
2. mõistab iga pereliikme õigust oma ajale, ruumile ja materiaalsele kulutustele, arvestades teisi;
3. teab põhilisi pereelu ja laste elu reguleerivad seadusi.

Õppesisu

Pere eelarve ja materiaalsed ressursid peres. Abielu ning laste elu reguleerivad seadused.

Perekond inimese elus

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

1. analüüsib perekonna tähtsust inimese jaoks elu erinevatel perioodidel;
2. mõistab põlvkondi ühendavate sidemete tugevdavat ja toetavat mõju pereelule;

3. väärtustab perekonnaelu positiivset rikastavat mõju inimese lähisuhete võrgustikus.

Õppesisu

Perekonna tähtsus inimese elu erinevatel perioodidel. Side põlvkondade vahel. Õnn ja perekonnaelu.

5.5. Füüsiline õpikeskkond

1. Kool korraldab valdava osa õppest klassis, kus on võimalused rühmatöökaks ja ümarlauavestluseks ning toetavad demonstratsioonivahendid.
2. Õppe sidumiseks igapäevaeluga võimaldab kool õpet väljaspool klassi.

5.6. Hindamine

Inimeseõpetuse õpitulemusi hinnates lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa ja teiste hindamist reguleerivate õigusaktide käsitlest.

Hindamise põhiline ülesanne on toetada õpilase arengut, kujundades positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnangu, kusjuures oluline on õpilase enda roll hindamises, pakkudes võimalusi enesehindamiseks.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi, kuid ei hinnata hoiakuid ega väärtusi. Hoiakute ja väärtuste kohta antakse õpilasele tagasisidet.

Õpitulemuste hindamise vormid on mitmekesised, sisaldades nii suulisi, kirjalikke kui ka praktilisi ülesandeid.

Suuliste ja kirjalike ülesannete puhul õpilane:

1. selgitab ja kirjeldab mõistete sisu ning omavahelisi seoseid,
2. selgitab oma arvamusi, hinnanguid, seisukohti ja suhtumisi, seostades neid omandatud teadmistega ja igapäevaeluga,
3. eristab, rühmitab, võrdleb ja analüüsib olukordi, seisundeid, tegevusi ning tunnuseid lähtuvalt õpitulemustest,
4. demonstreerib faktide, mõistete ning seaduspärasuste tundmist lähtuvalt õpiülesannete sisust.
5. Praktiliste ülesannete puhul õpilane: rakendab teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpituatsioonis; demonstreerib õpitulemustes määratud oskusi õpituatsioonis, kirjeldab õpitulemustes määratud teadmiste ja oskuste rakendamist igapäevaelus.

Valikkursus „Psühholoogia“

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi valikkursuse eesmärgid on toetada tervikliku, iseseisva ja teisi arvestava inimese kujunemist, taotledes, et õpilane omandab teadmisi psühholoogia põhiliste seaduspärasuste ja nende uurimise kohta ning mõistab nende rakendamise võimalusi igapäevaelus, väärtustades neid.

Kursuse lühikirjeldus

Põhikooli vältel on õpilastel eelkõige inimeseõpetuse erinevate kursuste raames olnud võimalik omandada igapäevaelus toimetulekuks vajalikke teadmisi psühholoogiast. Kursus „Psühholoogia“ loob terviku, mõtestades seni omandatud kõrgemal tasemel, kusjuures rõhk on olulistel uurimustel ja katsetel, millega psühholoogilised teadmised on saadud. Samuti omandatakse valmidus mõista ning analüüsida enda ja teiste käitumist, toetudes põhilistele psühholoogilistele seaduspärasustele. Kursuse läbimisel kujuneb õpilastel arusaam psühholoogiast kui inimese tunnetust ja käitumist uurivast teadusest.

Kursuse teemade valikul on toetutud uurimustele ja katsetele, mis annavad valmiduse mõista psühholoogiateadmiste rakendamise võimalusi eelkõige enda ja teiste käitumise seletamiseks. Samuti kujuneb arusaam psühholoogiast teadusena, mis aitab mõista inimese olemust tervikuna ning seda, kuidas ta koos teistega tegutseb.

Kursus toetab eelkõige õpilaste enesemääratlus-, sotsiaalse ja õpipädevuse kujunemist.

Õppetegevuse valikul lähtutakse inimeseõpetuse üldisest eesmärgist, et toetada õpilase isiksuse arenemisele ning sotsialiseerumisele kaasa aitavate teadmiste, oskuste ja hoiakute kujunemist.

Õppetegevused on aine eesmärkidest lähtuvalt õpilase jaoks mõistetavad ja tähenduslikud ning toetavad arusaama õpitava vajalikkusest. Kogu ainekäsitus on võimalikult elulähedane. Kursuse õppesisu käsitletakse psühholoogiaalaste teadmiste allikatest ning nende teadmiste igapäevaelus rakendamise võimalustest lähtudes.

Arvestades õpilase vanuseastet, on olulised kolm valdkonda:

1. avar metoodiline repertuaar, sealhulgas aktiivõppemeetodid (nt arutelud, rollimängud, rühmatööd, paaristööd, juhtumianalüüsid, ajurünnakud jne) ning praktilised ülesanded (nt katsed,

vaatlused, intervjuud jne), mis võimaldavad õpilastel ise avastada ja oma kogemusele tuginedes uurida psühholoogia olulisemaid seaduspärasusi ning mõista teoreetilisi teadmisi;

2. individuaalse ja kollektiivse õppe võimaldamine;
3. õppe sidumine koolivälise eluga (nt projektitööd, uurimistööd, kohtumised erinevate inimestega jne), kusjuures õppemeetodi valik sõltub konkreetsest õpieesmärgist.

Psühholoogias õpetatakse teatud teemasid ülevaate korras ning teatud teemasid sügavuti. Teemasid võib käsitleda nii üksteisele järgnevatena kui ka integreerituna, et saavutada oskuste-, teadmiste- ja väärtustepõhised õpitulemused.

Teistest õppeainetest on kursus tihedalt seotud loodusvaldkonna ja teiste sotsiaalvaldkonna ainetega.

6.1.2. Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

1. mõistab inimese taju, tähelepanu, mälu, õppimise, mõtlemise, emotsioonide, motivatsiooni, isiksuse, vaimsete võimete ja sotsiaalsete protsesside põhilisi seaduspärasusi ning tunneb neid enda ja teiste käitumises;
2. teab psühholoogias kasutatavaid põhilisi uurimismeetodeid ning eristab teaduslikku teadmist tavateadmisest psühholoogias;
3. tunneb igapäevaelus kasutusel olevaid psühholoogiaga seotud mõisteid ja kontseptsioone;
4. oskab rakendada psühholoogia seaduspärasusi enda õppimise analüüsimisel ja õpioskuste arendamisel;
5. mõistab inimeste erinevuste päritolu ja individuaalsust ning väärtustab individuaalseid ja kultuurilisi erinevusi;
6. analüüsib põhiliste sotsiaalsete protsesside mõju inimese käitumisele igapäevaelus;
7. mõistab ja kirjeldab psühholoogiateadmiste rakendamise võimalusi igapäevaelus.

6.1.3. Õpitulemused ja õppesisu

Õpitulemused	Õppesisu
<u>Psühholoogiateadus:</u> Psühholoogia kui teadus. Teaduslik psühholoogia ja rahvapsühholoogia. Psühholoogia uurimismeetodid. Psühholoogia harud ja seos teiste teadustega.	Kursuse lõpul õpilane: 1. kirjeldab teadusliku psühholoogia ja rahvapsühholoogia erinevusi; 2. eristab psühholoogia põhilisi harusid ning mõistab seoseid teiste teadustega; 3. teab psühholoogia põhilisi uurimismeetodeid (kirjeldavad, korrelatiivsed, eksperimentaalsed) ning toob näiteid psühholoogia teaduslike uurimuste kohta; 4. väärtustab psühholoogiliste nähtuste seletamisel teaduslikku käsitlust.
<u>Tunnetuse ja tegevuse bioloogiline alus:</u> Inimese närvisüsteem: perifeerne ja kesknärvisüsteem. Närviraku ehitus ja talitus. Meeleelundid ja aistingud.	Kursuse lõpul õpilane: 1. kirjeldab inimese perifeerse ja kesknärvisüsteemi ehitust ning talitlust; 2. kirjeldab närviraku ehitust ja talitlust; 3. selgitab meelelise tunnetuse olemust ja liigitab aistinguid, tuues näiteid igapäevaelust.
<u>Taju ja tähelepanu:</u> Taju ja selle omadused. Tajukujundi tekkimine. Tajuliigid: sügavus-, liikumis-, ruumitaju. Tahtlik ja tahtmatu tähelepanu.	Kursuse lõpul õpilane: 1. selgitab taju ülesandeid ja tajukujundite tekkimist lähtuvalt taju omadustest; 2. teab, kuidas võivad taju omadused (piirid, kujunemise aeg, kestus, püsivus, ruumiline ja ajaline vastasmõju) mõjutada tajukujundi tekkimist; 3. kirjeldab ja toob näiteid tajuliikide (sügavus-, liikumis- ja ruumitaju) kohta; 4. eristab tahtlikku ja tahtmatut tähelepanu ning kirjeldab nende mõju oma õpitegevusele.
<u>Mälu:</u> Mälu. Töömälu ja pikaajaline mälu.	Kursuse lõpul õpilane: 1. kirjeldab töömälu ja pikaajalist mälu

Episoodiline, semantiline ja protseduuriline mälu. Mäluprotsessid: salvestamine, meenutamine, unustamine.	ning toob näiteid nende olemasolu kohta, toetudes teaduslikule käsitlusele; 2. kirjeldab ja toob isiklikest kogemustest näiteid episoodilise, semantilise ja protseduurilise mälu kohta; 3. kirjeldab tähelepanu, infotöötuse sügavuse ja info kokkupakkimise mõju informatsiooni salvestamisele mälus; 4. teab unustamise põhjusi ning kirjeldab meenutamise tõhusamaks muutmise teid õpitegevustes.
<u>Õppimine:</u> Õppimine, teadmised ja oskused. Õppimise viisid: harjumine, tingimine, sotsiaalne õppimine, teadmiste konstrueerimine.	Kursuse lõpul õpilane: 1. teab, mis on õppimine, ning selgitab, kuidas omandatakse teadmisi ja oskusi; 2. teab ja kirjeldab erinevaid õppimise viise: harjumine, tingimine, sotsiaalne õppimine, teadmiste konstrueerimine; 3. toob näiteid õppimise viiside rakendumise kohta õpitegevustes ning oskab analüüsida oma õpitegevusi.
<u>Mõtlemine:</u> Mõtlemine. Mõtlemise elemendid: kujundid, mõisted, skeemid. Keel ja mõtlemine. Probleemide lahendamine ja loov mõtlemine.	Kursuse lõpul õpilane: 1. eristab ja kirjeldab mõtlemise elemente (kujundeid, mõisteid ja skeeme) ning selgitab keele ja mõtlemise seoseid; 2. teab probleemide lahendamise etappe ja takistusi probleemide lahendamisel, tuues näiteid protsessi kirjelduse ja takistuste kohta; 3. kirjeldab teadmiste ja kogemuste mõju probleemide lahendamisele ning loovale mõtlemisele ning toob isiklikust kogemusest näiteid selle kohta; 4. kirjeldab õppeülesandeid, läbides probleemi lahendamise etappe ja takistusi

	õppeülesande käigus, ning analüüsib probleemilahendust tagasivaateliselt.
<u>Emotsioonid ja motivatsioon:</u> Emotsioon. Emotsiooni komponendid. Põhiemotsioonid ja emotsioonide väljendamine. Vajadused, eesmärgid ja motivatsioon. Bioloogiline ja kultuuriline motivatsioon. Saavutusvajadus.	Kursuse lõpul õpilane: 1. teab, mis on emotsioon ja millised on põhiemotsioonid, ning kirjeldab, kuidas emotsioonid väljenduvad füsioloogiliselt, tunnetuslikult ja käitumises; 2. väärtustab emotsioonide väljendusviise, mis ei kahjusta ennast ega teisi, ning demonstreerib neid õpituatsioonis; 3. selgitab vajaduste, eesmärkide ja motivatsiooni seoseid; 4. demonstreerib õpituatsioonis oskust seada lühi- ja pikaajalisi eesmärke ning planeerida nende saavutamiseks vajalikke tegevusi; 5. selgitab ja toob näiteid bioloogilise ja kultuurilise motivatsiooni avaldumisvormide kohta; 6. kirjeldab inimese saavutusvajaduse rahuldamise võimalusi erinevates tegevusvaldkondades.
<u>Individuaalsed erinevused:</u> Isiksus, isiksuseomadused. Isiksuse bioloogilised alused. Vaimsed võimed: üldvõimekus ja erivõimekused. IQ. Individuaalsed erinevused, norm ja hälbivus.	Kursuse lõpul õpilane: 1. kirjeldab isiksuse viiefaktorilist käsitlust, tuues selle kohta näiteid; 2. selgitab pärilikkuse ja keskkonna osa isiksuseomaduste kujunemises; 3. teab isiksuse omaduste mõõtmise põhilisi meetodeid psühholoogias; 4. toob näiteid üld- ja erivõimekuse väljendumise ning rakendamise võimaluste kohta inimestel; 5. selgitab intelligentsuskoeffitsiendi

	tähendust; 6. mõistab normi ja häälbivuse suhtelisust ning väärtustab inimeste erinevusi.
<u>Sotsiaalsed protsessid:</u> Sotsiaalne võrdlemine ja identiteet. Sotsiaalne tajut. Esmamulje, eelarvamused, stereotüübid. Rühmaprotsessid – sünergia, vastutuse hajumine, konformsus, rühmamõtlemine.	Kursuse lõpul õpilane: 1. selgitab kultuurilise ja rahvusliku identiteedi kujunemise mehhanisme; 2. analüüsib, kuidas esmamulje, eelarvamused ja stereotüübid mõjutavad inimeste sotsiaalset tajut, ning toob selle kohta näiteid; 3. analüüsib rühmas toimuvate protsesside (sünergia, vastutuse hajumise, konformsuse, rühmamõtlemise) mõju inimese käitumisele, seostades seda igapäevaeluga; 4. väärtustab vajadust seista vastu rühmasurvele, mis õhutab ennast ja teisi kahjustavalt käituma.
<u>Psühholoogia rakendused:</u> Psühholoogi elukutse ja psühholoogia rakendused. Psühholoogiateadmiste rakendamine igapäevaelus.	Kursuse lõpul õpilane: 1. selgitab psühholoogi tööd eri valdkondades ning teadvustab eetilisi printsiipe psühholoogias; 2. mõistab psühholoogiateadmiste olulisust ning väärtuslikkust enda ja teiste käitumise seletamisel.

6.1.4. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

1. lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimimist teiste õppeainete ja läbivate teemadega;

2. taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub kursuse ulatuses ühtlaselt;
3. võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;
4. kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust, aitavad õpitut süvitsi mõista ning suurendavad õpimotivatsiooni;
5. rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
6. laiendatakse õpikeskkonda: sotsiaal-kultuuriline keskkond, arvutiklass, labor, ettevõtted, muuseumid, näitused jne;
7. kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: arutelud, diskussioonid, juhtumianalüüsid, paaristööd, projektõpe, rollimängud, rühmatööd, väitlused, õpimapi ja uurimistöö koostamine, praktilised ja uurimistööd (nt töölehtede täitmine, loovtööde kirjutamine, infootsingud teabeallikatest) jne;
8. arvestatakse õpilaste ja kohalikku eripära ning ühiskonnas toimuvaid muutusi, millele loob aluse õppesisu esitus kohustuslike ning süvendavate ja laiendavate teemade kaudu;
9. arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid;
10. võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga ning ainekäsitus on võimalikult õpilaskeskne.

6.1.5. Füüsiline õpikeskkond

1. Inimeseõpetuses lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosast ja teistest õpikeskkonda reguleerivatest õigusaktidest.
2. Kool korraldab valdava osa õppest klassis, kus on võimalused rühmatööks ja ümarlauavestluseks ning toetavad demonstratsioonivahendid.
3. Õppe sidumiseks igapäevaeluga võimaldab kool õpet väljaspool klassi.

6.1.6. Hindamine

Inimeseõpetuse õpitulemusi hinnates lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa ja teiste hindamist reguleerivate õigusaktide käsitlest. Hindamine tähendab konkreetsete õpitulemuste saavutatuse ja õppija arengu toetamist, põhirõhk on õpilase arengu toetamisel.

Hindamise põhiline ülesanne on toetada õpilase arengut, kujundades positiivset minapilti ja adekvaatset enesehinnangut, kusjuures oluline on õpilase enda roll hindamises, pakkudes võimalusi enesehindamiseks.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi, kuid ei hinnata hoiakuid ega väärtusi. Hoiakute ja väärtuste kohta antakse õpilasele tagasisidet. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Õpitulemuste hindamise vormid on mitmekesised, sisaldades nii suulisi, kirjalikke kui ka praktilisi ülesandeid.

Suuliste ja kirjalike ülesannete puhul õpilane:

1. selgitab ja kirjeldab mõistete sisu ning nende seoseid,
2. selgitab oma arvamusi, hinnanguid, seisukohti ja suhtumisi, seostades neid omandatud teadmistega ja igapäevaeluga,
3. eristab, rühmitab, võrdleb ja analüüsib olukordi, seisundeid, tegevusi ning tunnuseid lähtuvalt õpitulemustest,
4. demonstreerib faktide, mõistete ning seaduspärasuste tundmist lähtuvalt õpiülesannete sisust. Praktiliste ülesannete puhul õpilane:
 - 4.1. rakendab teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpituatsioonis;
 - 4.2. demonstreerib õpitulemustes määratud oskusi õpituatsioonis,
 - 4.3. kirjeldab õpitulemustes määratud teadmiste ja oskuste rakendamist igapäevaelus.

6. VALIKKURSUSED

Valikaine “Etikett“

Kursuse lühikirjeldus

Valikaine on 35 tunnist koosnev kursus, mille käigus omandab õpilane teadmisi ja praktilisi oskusi suhtlemiseks, käitumiseks avalikus kohas, erinevates olukordades.

Õpitakse tundma lauaetiket, riietusetiket jms. nõudeid. Arutletakse ja leitakse üheskoos lahendusi ja võimalikke käitumisviise, analüüsides erinevaid olukordi.

Arutletakse väärtushoiakute, tolerantsuse üle.

Praktiliste tööde käigus omandatakse teadmisi ja oskusi suhtlemisetiketist, samuti suhtlemisest veebikeskkonnas, praktilisi oskusi hoolitsemiseks oma välimuse ja

rõivastuse eest, lauakommetest jne.

6.3.1. Õppe-kasvatuseesmärgid

Etiketi kursusega taotletakse, et õpilane

1. omandab elementaarsed teadmised tänapäevase käitumisetiketist;
2. õpib hindama eluks vajalikke käitumisnorme ja isiksuse omadusi;
3. tutvub euroopalikest tavadest tuleneva suhtlemiskultuuri, normide ja traditsioonidega;
4. õpib käituma mistahes olukorras ja kultuuriruumis ootuspäraselt, korrektselt, ausalt ja heatahtlikult;
5. suudab näha seoseid inimese käitumise ja ühiskonna nõudmiste vahel;
6. suudab normide üle kriitiliselt mõelda ja argumenteeritult arutleda;
7. väärtustab ennast ja teisi inimesi.

6.3.2. Õpitulemused

Õpilane

1. tunneb etiketi mõistet;
2. oskab korrektselt tervitada ja end esitleda, esitleda teisi inimesi üksteisele vastavalt etiketile;
3. teab korrektse kutse ja visiitkaardi vormistamise ja kujundamise nõudeid;
4. teab nimetada piduliku riietuse variante, nende tähistamist kutsetel;
5. teab riietuse kohta käiva märke „tume ülikond“ nõudeid nii mehe kui naise kohta;

6. teab nimetada pidulike koosviibimiste ja einete liike;
7. teab erinevaid lauakatmis viise ja tunneb neile vastavat põhilist lau etiketti;
8. oskab suhelda lugupidavalt erinevate inimestega, tunnetada olukordi ja valida sobivat käitumisviisi.

6.3.3. Õppesisu

Sissejuhatus ainesse. Etiketi ja protokoll mõisted ajaloos. Etikett ja protokoll tänapäeval.	1 tund
Religiooni mõju	2 tundi
Suhtlemine Tervitamine. Esitlemine. Kätlemine. Sinatamine. Hüvastijätmine.	2 tundi
Kutsete vormistamine. Tekst, kujundus, lühendid kutsetel. Saatmine ja vastamine.	3 tundi
Iseseisvalt kutse teksti koostamine ja kujundamine.	
Netikett. Helistamine. E-kirjavahetus	2 tundi
Visiitkaardid, kasutamine.	1 tund
Rõivastus Pidulik rõivastus. Riie korrashoid.	3 tundi
Rahvarõivaste kandmine vastuvõttudel.	1 tund
Vastuvõttude liigitus. Ametlik ja mitteametlik. Päevane ja õhtune.	1 tund
Koosviibimiste, ürituste, koosolekute jne. korraldamine.	2 tundi
Kodused ja perekondlikud tähtpäevad ja vastav kombestik. Matused, kaastunde avaldamine.	1 tund
Kinkimine.	1 tund
Kiriklikud talitused – ristimine, leeritamine, laulatamine, matus.	1 tund
Lauakombed Pidulike laudade liigid.	1 tund
Katmisviisid: kaetud kohtadega, püstijalalaud, rootsi laud.	3 tundi
Lauaetikett. Käitumine lauas. Erinevate toitade söömine (puuviljad ja marjad, juust, kala ja molluskid, hiina köök, trendiroad...) Erinevate söögiriistade kasutamine.	2 tund
Jookide liigid. Klaaside liigid. Serveerimine.	2 tundi
Furšettlaua kujundamine ja katmine praktiliselt.	3 tundi
Essee kirjutamine etteantud teemal.	2 tundi

6.3.4. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest.

Taotletakse, et õpilase õpikoormus on mõõdukas ja jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt.

Võimaldatakse õppida individuaalselt ja grupis.

Õppeprotsessis on olulisel kohal arutelud, vestlused, grupitööd, individuaalsed ülesanded ja praktikumid.

6.3.5. Hindamine

Kursuse hinne kujuneb individuaalsete tööde, kontrolltööde ja praktikumide hinnetest. Kontrollitakse ja hinnatakse õpilase teoreetilisi teadmisi, praktiliste tööde teostamise oskusi, loovust ülesannete lahendamisel.

Kontrollitakse ja hinnatakse arutluse, argumenteerimise ja seoste loomise oskust, õpilase iseseisvat tööd ja osalemist aruteludes ning rühmatöodes. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega.

6.4. Valikaine „Uurimistöö alused“

6.4.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Valikainega „Uurimistöö alused“ taotletakse, et õpilane:

1. oskab seada eesmärgi, sõnastada uurimusküsimuse või hüpoteesi ning vastutada ülesande elluviimise eest;
2. oskab planeerida ja korraldada uuringuid;
3. oskab planeerida uurimistöö koostamist;
4. arendab loovust ja süsteemset mõtlemist;
5. kasutab erinevaid teabeallikaid ning hindab kriitiliselt neis sisalduvat infot;
6. saab ülevaate ja kogemuse andmete kogumise, töötlemise ning analüüsimise meetoditest;
7. vormistab arvutil teaduslikkuse nõudeid järgivat uurimistööd;
8. esitab, hindab ja põhjendab uurimistöö tulemusi.

6.4.2. Valikaine lühikirjeldus

Valikaine annab algteadmised teadusliku uurimistöö olemusest, meetoditest, etappidest, struktuurist, vormistamisest ning kaitsmisest. Valikaine koosneb auditoorsetest loengutest ja/või e-õppevormidest, mille jooksul käsitletakse eespool nimetatud teemasid. Lisaks kasutatakse

individuaalõppevormi, mille vältel õpilane koostab koostöös juhendajaga vabalt valitud ainevaldkonnas uurimistöö, sh uurimistöö annotatsiooni emakeeles ja A-võõrkeeles, ning retsensiooni kaasõpilase uurimistöö kohta. Uurimistöö on eelkõige protsess ja töömeetod, mille käigus analüüsitakse uuritavat probleemi süstematiseeritud ja asjakohaselt struktureeritud viisil. Tööd koostades tuleb järgida teaduslikkust tagavaid nõudeid. Seega peab uurimistöö teema olema aktuaalne ja töö sisu üheselt arusaadav. Järgida tuleb selektiivsuse, süsteemsuse, täpsuse ja objektiivsuse põhimõtteid. Autor peab kriitiliselt käsitlema nii enda kui ka olemasolevaid seisukohti ning kõik esitatud väited peavad olema argumenteeritud ja toetuma faktidele.

Teaduslikkuse järgimine eeldab kolme sisuliselt eristuva osa olemasolu töös:

1. ülevaade sellest, mida teised on teinud;
2. ülevaade oma uurimuse tulemustest ja kasutatud meetoditest;
3. enda tulemuste võrdlus teiste omadega ning järeldused.

Uurimistöö on uurimisprotsessi konkreetne tulemus ehk kirjalik aruanne, mis kajastab õpilase oskust iseseisvalt mõelda ja sisaldab õpilase oma seisukohti.

Valikaine kursus lõpeb uurimistöö tulemuste avaliku esitamise ehk kaitsmisega, mille käigus antakse järgmine ülevaade:

1. teema valiku põhjendus;
2. uurimusküsimus / uurimistöö hüpotees ja eesmärk;
3. meetodi(te) ja ülesehituse tutvustus, vajaduse korral põhjendamine;
4. lühike sisuülevaade;
5. töö kokkuvõte: milleni jõuti, kas eesmärk sai täidetud.

Valikaine on tihedalt lõimunud emakeele, A-võõrkeelega, infotehnoloogia ja uurimistöö temaga otsest seotud ainekursustega. Kursuse käigus koostatud uurimistöö võib olla gümnaasiumi koolieksamiga praktilise töö või ainealase uurimuse aluseks.

Valikaine „Uurimistöö alused“ eeldus on õppeasutusesisene uurimistööde juhend, kus on fikseeritud

uurimistöö struktuuri, viitamise ja vormistamise nõuded ning esile toodud juhendaja ja retsensendi roll ning hindamise põhimõtted.

Valikaine kursuse väljund on uurimistöö esitamine erinevatele konkurssidele, sh õpilaste teadustööde

riiklikule konkursile (SA Archimedes), keskkonnauurimuste konkursile (Haridus- ja Teadusministeerium, GLOBE programm Eestis) ning õpilaste ajalooalaste uurimistööde võistlusele „Minu Eesti“ (Eesti Ajalooõpetajate Selts).

6.4.3. Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1. tunneb uurimistöö koostamise metoodikat ning teeb uurimistöö iseseisvalt;
2. õpib suhtlema juhendajaga ning toime tulema konstruktiivse kriitikaga;
3. orienteerub valitud ainevaldkonna lihtsamas kirjanduses, leiab vajaliku info ja analüüsib seda kriitiliselt;
4. tunneb peamisi uurimistööks vajalike lähteandmete kogumise meetodeid (vaatlus, eksperiment, küsitlus, kogemuste üldistamine jt);
5. töötleb andmeid sobivate meetoditega (keskmiste arvutamine, korrelatsioon jt);
6. analüüsib uurimistulemusi sobivate meetoditega (võrdlemine, reastamine, analüüs, süntees, üldistamine jt);
7. vormistab uurimistöö teaduslikule uurimistööle esitatud nõuete ning uurimistöö juhendi järgi;
8. esitab ja kaitseb oma uurimistulemusi nii suuliselt kui ka kirjalikult;
9. oskab anda konstruktiivset tagasisidet kaasõpilase uurimistöö kohta.

6.4.4. Õppesisu

Uurimistöö olemus. Kvantitatiivne ja kvalitatiivne uurimus. Uurimistöö eesmärgid ja tunnused.

Mõistete defineerimine.

Uurimistöös kasutatavad meetodid. Meetodite liigid ja valik. Valmisandmestikud (ametlik statistika, statistilised andmebaasid, arhiivimaterjalid, uurijate varasemad materjalid, muud dokumendikogud). Andmekogumise meetodid (vaatlus, eksperiment, mõõtmine, intervjuu, ankeetküsitlus, päeviku-meetod, hinnanguskaala jne). Andmetöötlusmeetodid (keskmiste arvutamine, korrelatsioon jne). Analüüsimeetodid (võrdlemine, reastamine, analüüs, süntees, üldistamine).

Uurimistöö etapid. Koostöö juhendajaga. Teema valik ja piiritlemine. Töö allikatega (elektrooniline

teabeotsing, allikakriitika ja plagieerimise vältimine). Töö esialgse kava koostamine. Hüpoteesi, uurimisküsimuse formuleerimine. Materjali (faktide) kogumine ja analüüs. Uurimistöö teaduslik tõlgendamine ja tulemuste üldistamine. Uurimistöö kirjalik vormistamine.

Uurimistöö struktuur. Tiitelleht. Sisukord. Sissejuhatus. Põhiosa (peatükid ja alapeatükid). Kokkuvõte. Kasutatud materjalid. Lisad. Retsensioon. Annotatsioon (emakeeles ja A-võõrkeeles).

Tabelid ja joonised. Kasutamisaala. Vormistamisnõuded.

Stiil ja keel. Akadeemiline kirjastiil. Loetavus ja mõistetavus. Terviklikkus ja sidusus. Lauseehitus ja sõnavalik. Objektiivsus. Ajavormid. Loetelud. Lühendite ja numbrite kasutamine tekstis. Õigekeel.

Viitamine ja vormistamine. Tsitaat ja refereering. Tekstisisene viitamine. Joonealune viitamine. Allikaloend (artikkel, raamat, õigusaktid, arhiivimaterjalid, elektroonilised allikad, dokumendid ilma isikuandmeteta jne).

Kaitsmine. Kaitsmise sisu ja ülesehitus. Avalik esinemine.

6.4.5. Õppetegevus

Valikainet õpetades korraldatakse gümnaasiumis õppeasutusesisese juhendi põhjal järgmisi õppetegevusi:

1. auditoorsed loengud ja/või iseseisev töö veebipõhises õpikeskkonnas (VIKO, IVA, Moodle, Blackboard vm) teoreetiliste algteadmiste omandamiseks;
2. individuaalne juhendamine;
3. uurimistöö teema valik ja piiritlemine;
4. uurimistöö eesmärgi ja hüpoteesi (võimaluse korral), uurimisküsimuse sõnastamine, uurimisülesannete ja probleemi püstitamine ning meetodite valik;
5. uurimistöö tähtajalise tegevuskava koostamine;
6. iseseisev töö erinevate materjalide ja allikatega, sh elektrooniline teabeotsing ning tutvumine erialase kirjandusega;
7. infoallikate kriitiline analüüs;
8. andmekogumis-, andmetöötlus- ja analüüsimetodite rakendamine;
9. tabelite, skeemide ja jooniste koostamine ning analüüs;
10. uurimistöö vormistamine arvutil juhendi järgi;
11. retsensiooni ja annotatsiooni (emakeeles ja A-võõrkeeles) koostamine;
12. ettevalmistus uurimistöö avalikuks tutvustamiseks ning kaitsmiseks;
13. avalik esinemine.

6.4.6. Nõuded õppetegevusele

Valikaine kursuse maht on 35 tundi. Kooli määrata on kursuse „Uurimistöö alused“ auditoorsete tundide arv ja/või veebipõhises õpikeskkonnas antava iseseisva töö maht teoreetiliste algteadmiste omandamiseks. Kursuse läbiviimise eelduseks on uurimistööde juhendi koostamine õpilastele.

Juhendis antakse ülevaade uurimistöö olemusest ja struktuurist, fikseeritakse uurimistöö vormistamise, viitamise ja hindamise täpsed nõuded ning juhendaja ja retsensendi roll.

6.4.7. Füüsiline õpikeskkond

Soovitavalt toimuvad kursuse auditoorsed tunnid ning avalik esinemine ehk kaitsmine klassiruumis, kus on internetiühendusega arvuti ja projektor. Veebipõhise e-õppe korraldamine eeldab juurdepääsu vastavale õpikeskkonnale.

Õpilane võib kasutada eksperimendi või katsete korraldamiseks koolis olevaid spetsiaalseid vahendeid, järgides nii ohutusnõudeid kui ka eetilisi norme. Kool ei ole kohustatud tagama õpilasele eksperimentide ja katsete sooritamiseks vajalikke vahendeid.

6.4.8. Hindamine

Hindamise põhimõtted fikseeritakse uurimistöö juhendis. Hinnatakse järgimisi valdkondi:

1. sisu, sh uurimistöö vastavust teemale, seatud eesmärkide saavutamist, meetodite valikut ja rakendatust;
2. vormi, sh referatiivse ja uurimusliku osa tasakaalu, töö liigendatust, vormistamisnõuete täitmist, tööd allikatega ning keelelist korrektsust ja eneseväljendusoskust;
3. protsessi, sh planeerimist, tähtaegadest kinnipidamist ja kontakti juhendajaga;
4. avalikku esinemist ehk kaitsmist.